

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Ede

Gods tent bij de mensen (2)

(over Exodus 25 t/m 31 & 35 t/m 40)

De tentoonstelling van een replica in kasteel 'Rhederoord' in de zomer van 1990 gaf een goede indruk van Israëls vroegste heiligdom¹. Wat de afmetingen van (en in) de tabernakel betreft krijgt men een goede indruk uit de vermeldingen van de Groot Nieuws Bijbel (GNB)².

De eigenlijke troontent mat vijftien bij zes meter, bij een hoogte van 5 meter. Ze stond in een omheinde 'hof' van 50 bij 25 meter, die voorhof wordt genoemd omdat het grootste deel als voorplein voor de tent dienst deed. Boven de omheining van de voorhof uit (2,5 m hoog) was de eigenlijke paleistent van God (5 m hoog) duidelijk in al haar luister te zien.

Altaar

In het relaas 25:1 - 27:19 wordt – beweerde ik – de lezer/hoorder gevoerd van de ark (centrum) naar de voorhof (omtrek). In die voorhof speelt in dit stadium van Gods openbaring uiteraard het brandofferaltaar de hoofdrol. Wat daar plaatshad was de aanloop naar het offer van onze Heer Jezus Christus, en ook voorschot daarop. Zonder bloedstorting geschiedt er geen vergeving, aldus Hebr. 9:22. Dit altaar was nogal wat groter dan de in de tent staande heilige voorwerpen, nl. 2,5 meter in het vierkant bij een hoogte van 1,5 m. Wel was het hol ter wille van de vervoerbaarheid.

'Er zij licht'

Met de olie voor het licht komen we aan de bedrijvigheid in en om de ontmoetingstent, waarvoor 27:20 - 30:38 het materiaal aandragen. Is het toevallig dat dit gedeelte begint met de olie voor het licht? De priesters blijken hier de bevoegde hoogwaardigheidsbekleders van Israëls Grote Koning. In hun afzondering, de ambtskledij die ze dragen, hun wijding en de verantwoordelijkheden die ze hebben alsook in de ingrediënten voor hun dienst beeldt alles dit uit. Jammer genoeg is het juist hier, dat voor Israël en zijn burens allerlei rite, gebaar, kleur etc. voor de hand liggend waren, terwijl wij naar veel moeten raden.

Efod en borstlap

Zo is er de vraag wat toch wel de functie van de efod, een blijkbaar vest-achtig uitrustingsstuk, is geweest. Het

heidendom ging er op magische wijze mee om, zie Richt. 17:5, 18:14 etc.

Toch nam God blijkbaar sommige van die toen gangbare religieuze voorwerpen, die Hij annexeerde voor Zijn dienst. Daarin wel anders liet functioneren, los van die magische context. Maar hoe dat precies in z'n werk ging...? De efod werd gebruikt bij het raadplegen van God, en om Israël bij de HERE in gedachtenis te brengen 28:12. Maar alweer: hoe, weten we niet. Zo is er ook strijd over de borsttas waarin orakelstenen aanwezig zouden zijn om Gods beslissing te vernemen. B.v. ds. Vonk³ in zijn bekende boek meent dat er sprake is van een (verstevigde) borstlap waarop de 12 gemonteerde stenen op sacramentele wijze het licht van Gods goedheid (urim) en de daarbij passende toewijding van Israël (tummim) weergeven als belofte en eis.

Verbindingsman

Daarmee hebben we het al over de hogepriester. Die op grote verzoendag, één maal per jaar in het allerheiligste kwam om verzoening voor het volk te bewerken. De man dus, die het dichtst in Gods tegenwoordigheid kwam. Maar ook hij kwam daar niet zonder offerbloed ('ander bloed dan het zijne' zegt Hebr. 9:25), – terwille van de zonden van het volk, maar ook die van zijn persoon. De hogepriester had een luisterrijk statsiegewaad, waarbij zijn diepblauwe overkleed met de daarop gedragen gouddoorstikte efod-met-borsttas plus zijn tulband met kroon hem onderscheidde van de gewone priesters. De hiervoor gebruikte kleuren, materialen en versieringen komen overeen met die van het heilige en het allerheiligste. Waarvan we helaas nog steeds niet weten, welke uitwerking ze op de Israëliet gehad moeten hebben. De gewone priester had dit statsiegewaad niet. Hij droeg een sierlijk maar sober gewaad.

Apart en gereserveerd

Deze termen zou ik kiezen voor de wijding en heiliging van de priesters aan de HERE. Apartgezet van het gewone, voorbehouden aan God. Dat de priester hoort tot een andere sfeer en een ander domein wordt door zijn speciale zalving aangeduid. Ook

hij moet daarbij van gekregen vergeving leven, getuige het bloed dat daarbij vloeit en de offers die worden opgedragen, 29:20-21. Domein en sfeer van de HERE gelden als een soort quarantaine, die niet anders dan door geheiligden en onder bepaalde voorwaarden betreden kan worden. Dit wordt uitgedrukt in de speciale samenstelling van de zalfolie, 30:22 e.v. Evenals bij het reukwerk, 30:37, reserveert de HERE de receptuur hiervan voor Zijn heiligdom. Israël moet zich wachten voor na-maak. Niet om het patent van de uitvinder maar om de heiligheid van zijn God.

Pontje

Hier zien we iets van de heerlijkheid van de tabernakel: God wilde beslist tussen Israël wonen, ook al kon dat vanwege zijn heiligheid eigenlijk niet. Vóór de Israëliet, die niet zelf vlak bij God kan komen is er een tussenpersoon die dat tot op zekere hoogte wel kan. En in plaats van zijn leven dat de Israëliet erbij verspelen zou, geeft de HERE 'ander bloed'. Tegelijk stoten we hier op de 'armoe', het voorlopige van de tabernakel: ook de tussenpersoon kon niet definitief de weg vrijmaken. De dienst ging immers al maar door en werd niet voltooid. Bovendien kon de priester ook zelf alleen op rekening van

37e jaargang – nr. 22
22 oktober 1993

In dit nummer

- 387 Waar gebeurd?
H. Algra
- 388 Assertiviteit en zelfverloochening
A. v.d. Dussen
- 390 Worsteling om Israël (2)
M.H.T. Biewenga
- 392 Man - en - vrouw (2)
D. Holwerda
- 395 Wordt hervormd!
M.R. van den Berg

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476.
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

een Ander zijn functie vervullen. Vanuit Hebreëen zeg je dan: wat geweldig dat door Christus eens voor altijd verzoening is teweeggebracht! Terwijl je toch ook moet zeggen: de HERE heeft alles op alles gezet om reeds Israël zijn vergeving te schenken. Indirect en bij wijze van voorschot, zeker! Maar het gebeurde dan toch maar! Om zo te zeggen: de brug naar God moest nog gebouwd worden, maar er was al wel een pontje.

Geregeld

Opvallend is dat na de priesterwijding direct het dagelijks morgen- en avondbrandoffer, en het reukoffer (met het daarvoor bestemde altaar, 30:1-6) worden genoemd. Eerste priestertaak is blijkbaar totale overgave van het volk aan God uit te voeren, en de HERE daarmee plezier te doen. Let ook op de plaats van het reukofferaltaar: pal voor het voorhangsel, maar ook zo dicht mogelijk voor het aangezicht (!) van God, 30:6. Is het om deze plaats vlak bij Gods tegenwoordigheid dat Hebr. 9:4 het reukofferaltaar (zo goed als) in het allerheiligste acht te staan? Met praktische zaken als de belasting voor het heiligdom, het wasbekken dat de priesters uiteraard nodig zullen hebben, en de hiervoor al genoemde gepatenteerde recepten van zalfolie en reukwerk wordt dit deel van Gods instructies besloten.

Geïnspireerd

Besaleël en Oholiab krijgen de leiding van het werk. Prachtig is de beschrijving van de gaven van deze mannen. Bij name geroepen zijn en vervuld met Gods Geest, verder wijsheid, inzicht en kennis. Ook nog bekwaamheid om anderen te onderrichten 35:34. Vaardigheid en kunde, ontwerpersinzicht, materialenkennis en handvaardigheid, – van Gods Géést! Letterlijk godsge-schenken, die gaven! Ik zou willen dat deze geloofserkenning van de kwaliteiten van kunstenaars en ambachtslieden bij ons gemeengoed was. En dat dan niet als van een klasse apart: 'iedere man (èn vrouw 35:25/6) die kunstvaardig is' wordt rustig náást de beide gildemeesters gesteld 36:1. We ontkomen er niet aan de gaven – Geestesgaven immers – van kunstenaars en ambachtelijk begaafde mensen een betere plaats te geven in de tempel-van-de-Geest die nu in aanbouw is. Terwijl zij een stimulerende rol t.o.v. 'gewone' christenen op zich nemen, juist terwille van het samen i.p.v. ieder tegenover de anderen. Niet je profileren, maar integreren.

Specialismen

Israël is ons óók voor, omdat het van discrepantie tussen gaven van hoofd, hart en hand gelukkig nog geen last had. Ook werden theorie en praktijk niet gescheiden. Specialisaties werden er blijkbaar veel minder extreem doorgevoerd dan in onze cultuur. Er is nog een samenhangende ambachtelijkheid, ongeveer zoals in het gilde-wezen bij ons moet hebben bestaan.

Er is wel specialisatie, maar niet zo dat er vervreemding ontstaat tussen de kunstenaar en andere mensen. Ook niet tussen het 'vak' van de ambachtsman en de vaardigheden die hij voor het alledaagse leven nodig heeft. Besaleël was kennelijk de man van ontwerp en uitvoering van de tabernakel op het gebied van hout, metalen en edelstenen 35:31vv, terwijl Oholiab zich meer bewoog op het gebied van textiele werkvormen vs. 35. Maar niet geïsoleerd, zie 31:5-6: „in het hart van IEDER die kunstvaardig is heb IK wijsheid gelegd"! Het valt op dat met name van vrouwen die kunstvaardigheid genoemd wordt 35:25-26.

Zeer goed

Het slot van het relaas laat nog één keer alles wat men gemaakt heeft de revue passeren 39:32-43. De woorden lijken een echo van Gods eigen werken in de schepping.

De HERE is aldaar

In de wolk – waarin Israël inmiddels Zijn luister tegenwoordig weet 14:14 vv, 16:10, 19:9,16, 24:15, 34:5 – neemt de HERE bezit van Zijn troontent 40:35. Zó intens dat Mozes de tent niet betreden kan! Hier blijkt duidelijk dat God bij alles mikt op Israëls VERTROUWEN in Zijn aanwezigheid. Niet omdat Hij zichtbaar voor hen zou zijn, niet omdat mensen magisch God nabij manipuleren, maar omdat en zoals Hij goedgunstig verkiest onder hen (ons) te wonen. Geloofszekerheid dus. Vastigheid en enig oriëntatiepunt voor Gods volk in elke tijd. Des te tragischer dan ook dat direct al dit eerste woonplan van God doorkruist wordt door een al te menselijke poging om Gods nabijheid zelf te organiseren, Ex. 32 e.v. Ook al iets dat in de geschiedenis van Gods volk helaas menigmaal is nagevolgd. Maar laten we eerlijk zijn: het feit dát die tabernakel er ooit is gekomen, mag dan ook eens te méér een wonder heten! Van een kaliber waarvan dit bijbelboek letterlijk aan elkaar hangt: het is niet te danken aan degene die wil of aan degene die loopt, maar aan GOD DIE ZICH ONTFERMT! Zo Paulus' feilloze typering van wat er in dit boek gebeurt, Rom. 9:16. Maar daarover D.V. later eens.

Noten

- 1 Uit opnamen van de tentoonstelling maak ik op dat men tamelijk gedurfd is omgegaan met de kleden en gordijnen: op zich fraai eigentijds geweven, maar een beetje anachronistisch t.o.v. tijd en cultuur van de tabernakel.
- 2 GNB gaat uit van een el van ruim 50 cm. Onjuist in GNB Ex. 38:18, waar een hoogte van 5 meter genoemd wordt, terwijl het 2,5 m moet zijn, vgl. 27:18.
- 3 De Voorzeide Leer I, Barendrecht 1960, p. 470-491. Ds. Vonk stelt dat de 12 stenen dezelfde zijn als urim en tummim, die dan dus OP de borstlap zijn aangebracht. Ik twijfel aan deze 'oplossing' op grond van Num. 27:21, 1 Sam. 28:6, 30:7, Extra 2:63, Neh. 7:65, waar toch van een 'uitspraak' van God sprake moet zijn.
- 4 Vergelijk 1 Kon. 8:10-11, 2 Kr. 5:14, 7:1-3, Ook Ez. 43:1-9. Maar ook het vertrek van Gods luister uit de tempel, Ez. 10:18vv. Terwijl Ezechiël toch mag eindigen met de stad-die-tempel-werd, waarvan geldt: de HERE is aldaar, 48:35. Vgl. de vervulling hiervan Openb. 21:3,22.

H. Algra, den Helder

Waar gebeurd?

een toelichting...

In 'Opbouw' van 16 juli (1993/15) werd een bijdrage gepubliceerd onder de titel 'Thuis mocht alles'. Het was een verhaal van een jonge vrouw die thuis de indruk had gekregen dat haar ouders niet in haar (en in haar broer) geïnteresseerd waren. Alles mocht, ze moest maar zien wat ze deed.

De 'ik-vorm'

Het verhaal van Els werd in de ik-vorm weergegeven, d.w.z.: zoals het mij verteld was. Daarmee sloot het aan op een schrijfstijl die tegenwoordig in de literatuur, in de pers en in de hulpverlening wel vaker wordt gehanteerd om emoties duidelijker naar voren te doen komen.

Helaas hebben sommige lezers door de 'ik-vorm' de indruk gekregen dat het verhaal van Els te maken had met mijn eigen levensgeschiedenis. Ik heb me die valkuil niet voldoende gerealiseerd, omdat haar verhaal juist zo totaal anders was dan het verhaal van mijn eigen jeugd. In de beschrijving van de ouders van Els zou ik op geen enkele mogelijkheid mijn eigen ouders kunnen herkennen. 'Opbouw' zou ik trouwens ook nooit gebruiken om kritiek te geven op het gezin waar ik ben opgegroeid.

Om te voorkomen dat lezers een onjuiste indruk zouden krijgen van het gezin waar ik ben opgegroeid heb ik er behoefte aan om e.e.a. (al is het dan een aantal maanden later) toch nog recht te zetten. Het spijt me dat het verhaal van Els bij een aantal lezers door de 'ik-vorm' mogelijk een verkeerde indruk heeft gewekt.

Iedere gelijkenis berust op louter toeval

Wellicht ten overvloede nog een aanvulling. Hoe zit dat met die verhalen (in de vakliteratuur: casuïstiek) die regelmatig onder mijn naam worden gepubliceerd? Gewoon: je hoort wel eens wat, je leest soms een verhaal, je spreekt wel eens iemand. Alleen: de inhoud klopt zelden precies met de werkelijkheid (dit vanwege de privacy-gevoeligheid van een aantal gegevens). Soms vallen in één bijdrage ook meerdere verhalen samen. Bovendien worden er altijd enkele gegevens gewijzigd.

Oftewel, zoals soms bij een TV-programma wordt aangegeven, 'iedere gelijkenis met een bepaald persoon berust op louter toeval'. Tenslotte: de beschreven gesprekken werden vaak gevoerd met mensen die niet uit onze kerken afkomstig zijn. Een reden te meer om niet bij voorbaat al te denken dat u (in onze kleine kerkelijke ge-

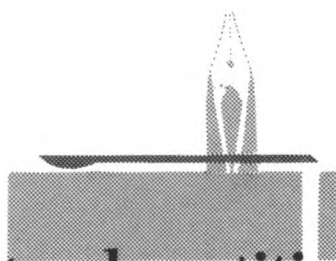
meenschap) wel weet wie de hoofdrolspeler in het gesprek is.

Illustraties bij de theorie

Gezien het aantal reacties op de 'gesprekken' denk ik dat ze gelezen worden en meestal aan hun doel beantwoorden. Ze vormen als het ware de illustraties bij datgene wat in theorie vaak al eerder naar voren werd gebracht. Zo beschreef Els in feite de gevolgen van de supermarkt-cultuur. Jongeren worden heus niet gelukkig als alles mag en ze steeds zelf mogen kiezen....

Soms hebben we die plaatjes nodig om (beter) te kunnen onthouden en bespreken waar het in theorie om ging. Een kerkeraad gebruikte het verhaal van Jelle (die ging samenwonen met zijn vriendin) om te kijken hoe het pastoraat aan jongeren in zo'n situatie gestalte zou moeten krijgen. Mijn indruk is dat deze vorm een aantal lezers gemakkelijker bereikt dan de meer theoretische beschrijvingen (al heb je die ook nodig).

Hoe de verhalen ook gelezen worden, de spelregels moeten wel duidelijk zijn. De belangrijkste spelregel is: 'Iedere gelijkenis met een bepaald persoon berust op louter toeval'. Overigens zijn suggesties van de kant van de lezers op deze vorm van vertelling van harte welkom.

Pastorale notitie

W.J. van der Linde, Ede

Zeker weten

Hij zat altijd op dezelfde plaats. Met z'n armen rustend op tafel. Soms smakend naar adem.

Jarenlang al had hij astma.

In de kerk kon hij niet meer komen.

Cassettes van de diensten kon hij niet beluisteren, want hij was nog doof ook.

Elke week kwam ik bij hem. Met een geschreven preek van de laatste zondag. En napratend over de vorige.

„t Was maar weer dunnetjes, hè?” zei hij met een twinkeling in de ogen.

Want plagen kòn hij.

Maar op een dag was hij ernstig en vroeg: „Vertel eens, waarom zou ik deze ziekte toch hebben? Straf op de zonde? Ik kan me niet herinneren dat ik een zonde aan de hand heb gehouden. Beproeving van m'n geloof? Ik geloofde vóór m'n ziekte ook heel vast. En, eerlijk gezegd, ik geloof nog net zo sterk!”

Hij zweeg.

Ik probeerde voorzichtig: „Beste broeder, iedereen gaat altijd bemoedigd bij u weg. 't Is geen last om hier te komen, 't is een fijne ervaring. Wie weet, gebruikt God uw ziekte om te laten zien hoe sterk Hij wel is in een beschadigd leven”.

„Zou het?”, vroeg hij met een blik in z'n ogen die twijfel verraadde.

„Zeker weten!”, zei ik.

Hij keek door het raam.

Zijn stoel stond zó, dat hij recht de straat in kon kijken, die op hun huis uitkwam.

„Wilt u wel geloven, dat ik soms denk:

'k Wou maar dat de Here Jezus de straat in kwam, op ons huis zou toelopen, de deur zou binnengaan en dat m'n oren open zouden gaan, m'n longen zich zouden uitzetten en dat Jezus me bij de hand zou pakken en zou

zeggen: Kom mee naar buiten! Alles is nieuw geworden!”

„Zouden we 't ons zó concreet moeten voorstellen?”, vroeg ik.

„Zeker weten!”

Hij heeft nooit 'Halleluja!' geroepen.

Liep echt niet met het hoofd in de wolken. Maar met z'n frisse geloof dreef hij sombere wolken boven veel hoofden weg.

Een echte Fries, open en eerlijk.

Een echt kind van God, – hij wandelde met Hem.

Hij heeft de dag van Christus' komst niet meegemaakt.

Hij heeft Hem de straat tegenover hun huis niet zien in komen.

Hij is gestorven.

Maar in zijn gedachten had hij het alles al meegemaakt.

En wanneer Christus komt, zal het voor hem werkelijkheid worden.

Zijn oren zullen open gaan. Zijn longen zullen zich vullen met de frisse

lucht van Gods nieuwe aarde. En hij zal zeggen, met een diepe klank in z'n

stem: „De helft was mij in de Anjelierstraat nog niet aangezegd!”

Zeker weten.

A. van der Dussen, Eindhoven

Assertiviteit en zelfverloochening (1)

Over voordringen en een caravan

Stel, lezer(es), u staat op zaterdagmorgen om een uur of half elf bij de bakker. Het is behoorlijk druk en het nummertjesapparaat is kapot. U houdt dan ook nauwlettend in de gaten, wie na u de winkel betreedt. Maar als u het niet dacht: op het moment dat u aan de beurt bent, begint de dame met de gifgroene schoenen, die zich pontifikaal pal voor de toonbank had opgesteld, met schelle stem haar boodschappenbriefje voor te lezen. En dat, terwijl zij niet alleen na u, maar ook nog na de meneer met die dikke brillenglazen binnenkwam! U werpt haar zijdelings een woedende blik toe, en mompelt praktisch onverstaanbaar iets van 'de brutalen hebben de halve wereld', en wacht gelaten af tot de voordringster met een tas vol brood en gebak de zaak verlaat.

Bij thuiskomst wacht u een onaangename verrassing. Uw buurman blijkt een nieuwe caravan te hebben gekocht. Het gevaarte staat voor uw huis geparkeerd. Joviaal als altijd, beent uw buurman uw tuinpad op en vertelt in geuren en kleuren over zijn vakantieplannen. Hij verzekert u, dat u gerust ook eens een weekend met het ding op stap mag, en nodigt u uit om gelijk even de aanwinst van binnen te bekijken. En ja, vervelend misschien dat de caravan u het uitzicht beneemt, maar het is slechts voor een paar dagen. En het kan nou eenmaal niet anders, want met zijn eigen auto en die van zijn vrouw voor de deur, kan de caravan helaas niet meer voor *zijn* raam staan. U vindt het wel goed, dacht hij zo. En u? U vindt het helemaal niet goed. Maar zeg dat nou eens. De buurman is zo kwaad niet. En het is maar voor een paar dagen. Met een zuur lachje zegt u iets van "Er zit niets anders op, hè?" De volgende dag, 's morgens na kerktijd, moet u de lamp aandoen omdat het in de kamer te donker is om Opbouw te lezen. Een week later – u bent weer naar de bakker geweest, maar het nummertjesapparaat deed nu gelukkig dienst – rijdt de buurman eindelijk, driftig zwaaiend, met de caravan achter zijn auto weg. Geërgerd kijkt u hem na.

Toverwoord

Het is duidelijk dat u die zaterdagmorgen anders had moeten reageren. Maar hoe? U wilde vooral geen ruzie maken. Wat restte u anders dan het maar pikken? Het is met het oog op zulk soort situaties dat er een soort

toverwoord gesproken wordt: u moet leren ASSERTIEF te zijn. Dat wil zeggen: er is wel degelijk een derde weg. U hoeft helemaal geen ruzie te maken om toch duidelijk te maken dat u het niet pikt: dat voordringen, en die caravan voor uw raam. U mag voor uzelf opkomen. U moet leren NEE zeggen op een vriendelijke, maar besliste manier. U bent er ook nog! Doe geen dingen voor een ander, als u er zelf eigenlijk geen zin in hebt. Laat niet over u lopen. Luister naar jezelf; verdring je gevoelens niet. Doe eindelijk eens iets wat je zélf leuk vindt. Eis de ruimte op die je toekomt. Dat heeft niets te maken met egoïsme. Dat is gewoon: een beetje assertiever worden.

Zelfverloochening

Onmiskenbaar zit hier heel wat in. Want dat vaste voornemen om het niet op ruzie aan te laten komen met de voordringster en de buurman, is heel wat minder grootmoedig dan het lijkt. Immers, door zo'n houding van 'toe dan maar' roept men bij zichzelf behoorlijk wat *ergernis* op. Dat wijst erop, dat men de ander zijn of haar gedrag diep in zijn hart zeer kwalijk neemt. Is het dan niet beter om je eerlijk uit te spreken? Je kunt niet ongestraft altijd maar over jezelf heen laten walsen. Daarmee bouw je een enorme innerlijke onvrede op. Op den duur wrekt het zich, als je altijd je eigen gevoelens verdringt en JA zegt terwijl je NEE denkt. Inderdaad: IK ben er ook nog!

Niettemin ligt hier voor christenen een probleem. Want er is toch ook nog zo iets als zelfverloochening? De Here Jezus is ons voorgedaan in het brengen van offers voor de naaste. Zelf is Hij daarbij tot het uiterste gegaan: Hij heeft zijn leven prijsgegeven om dat van anderen te redden. Van ons verwacht Hij dezelfde levensstijl, vgl. I Johannes 3:16. Maar wie durft er dan nog te praten over "voor jezelf opkomen"? Zogezien lijkt er voor dat aankweken van een houding van assertiviteit in het Koninkrijk van God geen plaats te zijn. Hier geldt niet het principe: "IK ben er ook nog!", maar: "Hebt uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen" (Matt. 5:44). Het is vooral de bergrede – waaruit dit woord van de Here Jezus afkomstig is – die geen spaan heel lijkt te laten van die veelgeroemde assertiviteit. Slaat iemand je op de rechterwang? Keer hem ook de andere toe. Prest iemand je voor één mijl? Ga er twee met hem. Wie zou in het licht van deze woorden nog

durven sputteren als er iemand voordringt of zijn caravan voor je huis parkeert?

Twée evangeliën?

Het is dan ook geen wonder dat veel christenen niet goed raad weten met dat advies, om wat assertiever te worden. Aan de ene kant klinkt het ze als muziek in de oren, omdat ze ondervinden dat altijd maar wijken voor de ander hun gaat opbreken. Maar aan de andere kant hebben ze het gevoel, dat assertiviteit haaks staat op de leefregels van Gods Koninkrijk. Dat gevoel wordt alleen maar versterkt, wanneer dat 'opkomen voor jezelf' openlijk in verband gebracht wordt met bedenkingen tegen het christelijk geloof. Niemand minder dan de negentiende eeuwse wijsgeer Friedrich Nietzsche heeft in dit verband zeer vijandige woorden aan het adres van de Here Jezus gesproken. Voor hem is Jezus door niets anders zo gekarakteriseerd als door zijn uitspraak "Ik zeg u, de boze niet te weerstaan" (Matt. 5:39). Volgens Nietzsche kon Jezus het konflikt met zijn omgeving niet aan, en is zijn ethiek van zachtaardigheid daaruit te verklaren. En zo is het christendom een weke godsdienst geworden, waarin zwakheid en lijden verheerlijkt worden.¹

Alom is erkend, dat Nietzsche een enorme invloed heeft gehad en nog heeft. Het is dan ook zeker niet gezocht, om in de hartstocht waarmee de assertiviteit gepredikt wordt, iets van zijn anti-christelijke geest terug te vinden. Maar ook wanneer dat agressieve verzet tegen het christendom afwezig is, is er onmiskenbaar een spanning tussen een levensstijl van zelfverloochening en een houding van 'IK ben er ook nog'. In zijn prachtige boek *A place for you* verzucht Paul Tournier, dat er in de ogen van veel mensen twee evangeliën zijn. Aan de ene kant is er het evangelie van Jezus Christus, dat ons de weg van offerende en verdragende liefde wijst. Aan de andere kant is er het evangelie van de psychologie, dat ons leert voor onszelf op te komen en onszelf uit te spreken. En inderdaad zie je dat velen hier een keuze maken. Of men kiest er bewust voor Christus te volgen, en koestert van daaruit een diep wantrouwen ten opzichte van het overal om ons heen klinkende appel om toch wat assertiever te worden. Of men doet de pijnlijke ontdekking, dat men in de kerk nooit geleerd heeft zichzelf de noodzakelijke ruimte te geven, zodat men therapieën waarbij men dat wél

leert pas als *werkelijk* heilzaam er-
vaart.

"Waarom moet ik altijd helpen?"

De grote vraag is echter, of christenen zich dit dilemma moeten laten opdrin-
gen. Tournier meent van niet, en re-
cent is een boekje verschenen waarin
eveneens met kracht wordt ontkend
dat er een tegenstelling zou bestaan
tussen het christelijk geloof en een
assertieve levenshouding. De schrij-
ver, Nico van der Voet, heeft het de
veelzeggende titel meegegeven
*Waarom moet ik altijd helpen? Over
zelfhandhaving en zelfverloochening?*³
Hij benadrukt dat zowel zelfhandha-
ving als zelfverloochening binnen een
christelijke levenshouding een plaats
hebben. Die stelling onderbouwt en
verdedigt hij in een viertal hoofdstuk-
ken, nadat hij eerst in drie inleidende
hoofdstukken zorgvuldig heeft nage-
gaan wat nu precies onder 'assertivi-
teit' is te verstaan. Vooral dat eerste
deel van *Waarom moet ik altijd hel-
pen?* is zeer verhelderend. Van der
Voet omschrijft assertiviteit als het
gedrag van mensen, die voor zichzelf
kunnen opkomen op een psychisch
evenwichtige manier (7). Met 'psy-
chisch evenwichtig' is bedoeld, dat zij
hun IK niet zo groot maken dat zij over
anderen heenwalsen, en tegelijk hun
IK niet zo klein maken dat zij over zich
laten lopen. Zo staat assertiviteit in
tussen *agressief* gedrag en *sub-
assertief* gedrag. Sub-assertief zijn die
mensen die zich meegevend opstellen,
terwijl zij daar innerlijk onvrede mee
hebben. Ze passen zich voortdurend
aan hun omgeving aan, en het is hun
tweede natuur geworden om zichzelf
weg te cijferen, maar diep in hun hart
protesteren ze daartegen en beklagen
ze zich erover, dat er met hun wensen
en rechten geen rekening wordt ge-
houden. Ze kunnen geen 'Nee' zeg-
gen, maar zeggen allerminst van harte
'Ja'. Van der Voet trekt dan ook de
harde maar juiste konklusie, dat sub-
assertieve mensen in zekere zin
oneerlijk zijn: hun binnen- en buiten-
kant zijn niet met elkaar in overeen-
stemming (16). Wanneer zulke mensen
worden aangemoedigd om wat asser-
tiever te worden, betekent dat echter
niet een pleidooi om met anderen
geen rekening meer te houden (116).
Zeker, onze samenleving wemelt van
mensen die verbeteren in de weer zijn
om hun eigen belangen veilig te stel-
len en daarbij de ander ervaren als
een bedreiging van hun eigen vrijheid.
Zij hebben de uitstraling van een door
prikkelraad omheinde villa. Maar,
zegt Van der Voet, vergis je niet: zo'n
houding wijst niet op assertiviteit,
maar op agressiviteit! Met 'agressief'
bedoelt hij, dat zij hun eigen mening,
verlangens en plannen doordrukken
(16) De manier waarop zij zichzelf
handhaven is sterk ik-gericht (7) en
heeft vaak iets aanvallends (24-26).
Dat is niet echt een aantrekkelijk alter-
natief voor die meegevendheid die
met een stilzwijgend innerlijk protest

gepaard gaat. Assertiviteit is wezenlijk
iets anders dan 'Opzij! Opzij! Opzij!'
roepen. Assertieve mensen kunnen
heel inschikkelijk en dienstvaardig
zijn. Waar het bij assertiviteit om gaat,
is *eerlijkheid*: jezelf eerlijk uitspreken,
en alleen dingen voor een ander doen
of laten wanneer je daar van harte
achter kunt staan (23,41). Deze eerlijk-
heid houdt in, dat je ruimte opeist voor
je eigen gevoelens en ideeën, maar
dat hoeft helemaal niet met lompheid
of een grote mond gepaard te gaan.
De kunst van een assertieve levens-
houding is, om vriendelijk duidelijk te
maken wat je wilt en wat je denkt (24).

Angst

Dat klinkt alleszins redelijk, zo rede-
lijk, dat men zich kan afvragen hoe het
komt dat veel mensen zich die asser-
tieve levenshouding slechts met grote
moeite eigen kunnen maken. Van der
Voet wijst erop, dat *angst* hier een
centrale rol speelt. Wat belet mensen
om eerlijk te zijn en om 'Nee' te zeg-
gen? Wat drijft hen om zich altijd maar
aan te passen aan hun medemens,
ook als ze daar diep in hun hart geen
vrede mee hebben? Dat is de *angst*
voor de ander (15). De drijfveer van
sub-assertieve mensen is hun vrees,
dat anderen hen niet aardig zullen
vinden, of zelfs gek. Zij doen of zeggen
niet wat ze ten diepste zouden willen
doen of zeggen, omdat ze bang zijn
voor afkeuring (25). Van der Voet laat
zien, dat deze angst vooral voorkomt
bij mensen die in feite *afhankelijk* zijn
van anderen. Met 'afhankelijk' bedoelt
hij niet dat zij zichzelf niet kunnen
redden en voor van alles en nog wat
een beroep moeten doen op een an-
der. Nee, hij denkt aan innerlijke onze-
kerheid, aan een gebrek aan zelfver-
trouwen. Wie daar last van heeft, leunt
onwillekeurig aan tegen anderen, om
van hen bevestiging te ontvangen. Het
is die afhankelijkheid die zo vreesach-
tig maakt: als je de goedkeuring van
anderen nodig hebt omdat je van jezelf
niet zeker bent, moet je er niet aan
denken dat de ander boos op je zou
worden of je gek zou vinden. Een af-
hankelijk mens heeft "één fundamen-
tele angst: dat anderen hen in de steek
laten en hij eenzaam in de kou komt te
staan" (72). En zo wijst sub-assertief
gedrag op fundamentele *on-vrijheid*:
afhankelijk als men is van het oordeel
van anderen, doet men niet meer wat
men zelf wil, maar wat de ander wil.
Wat is dat anders dan een vorm van
slavernij?

Praktisch

Dit klinkt allemaal heel zwaarwichtig
en alarmerend: er schijnt met mensen
die niet zo assertief zijn heel wat mis
te zijn! Nu, Van der Voet wijdt inder-
daad een bladzijde van zijn boekje aan
een zo ernstige mate van die innerlijke
afhankelijkheid, dat hij over de nood-
zaak van psychotherapie komt te spre-
ken (74, vgl. 13). Maar dat is slechts
een enkele bladzijde! Voor het overige

wemelt het boekje van beschrijvingen
van situaties, waarin massa's mensen
zich grijnzend zullen herkennen. Daar-
door is het heel praktisch en zullen er
maar zeer weinigen zijn die er hun
winst niet mee zullen kunnen doen.
Het gaat hier over dingen waar ieder-
een van tijd tot tijd tegenaan botst.
Want wie zou durven beweren, dat hij
of zij altijd op psychisch evenwichtige
wijze voor zichzelf opkomt als de cara-
van van de buurman een kleine zons-
verduistering teweeg brengt?!

Noten

1 Zie Friedrich Nietzsche, *Der antichrist, Fluch
auf das Christenthum*, Nachgelassene Schriften
1888, par. 5,7,29,35

2 Het boek verscheen oorspronkelijk (in 1966)
in het Frans onder de rikel *L'homme et Son Lieu*.
De engelse vertaling verscheen voor het eerst in
1968. Men vindt de desbetreffende passage in
het zesde hoofdstuk, dt getiteld is *Two Gospels*.

3 Het boekje verscheen in 1992 bij uitgeverij
Boekencentrum te Zoetermeer (ISBN 90 239 1764
2); in datzelfde jaar kwam reeds een tweede druk
uit.

In komende nummers (o.a.):

M.R. van den Berg, De eerste en de
laatste.

J. Bouma, Kinderen van één Vader

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

6 nov.	Landelijke ouderlingen-
konferentie te Driebergen
6 nov.	Centrale Diaconale Confe-
rentie te Dronten
19-21 nov.	N.G.J. Bijbelstudieweek-
end
24 nov.	S.E.V.-vergadering met de
kerken te Utrecht

1994

12 mrt.	Landelijke Vergadering
Apeldoorn
16 april	Landelijke Ontmoetings-
dag Barneveld

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

Worsteling om Israël (2)

„Doch toen de Joden de scharen zagen, werden zij vervuld met nijd, en spraken, lasterende, tegen hetgeen door Paulus gezegd werd” (Handelingen 13:45).

De vorige keer ging het over de plaats van Israël in de gelijkenissen van de Here Jezus, ditmaal wil ik het met u hebben over de rol van de Joden in het boek Handelingen; meer speciaal in het tweede deel van Handelingen, in de beschrijving van de zendingsreizen van Paulus.

Eerste fase: Jeruzalem

Er zijn om zo te zeggen twee fasen in de botsing van kerk en synagoge. De eerste fase speelt zich nog af binnen Jeruzalem – in 't begin komen de Christenen zelfs nog bij elkaar in de gebouwen van de tempel; het kan dan als het ware nog beide kanten op: kerk en synagoge kunnen botsen, maar ze kunnen ook nog zover komen dat *binnen het Jodendom* een plaats wordt ingeruimd voor deze nieuwe richting; de kerk als onderafdeling van de synagoge; in deze eerste fase is dat nog niet beslist – maar dan komt de tweede fase, van de vervolging; nu worden de dingen duidelijk – althans: van de kant van de Joden: er is geen plaats voor mensen die hun heil verwachten van Jezus van Nazaret. Bekeer je, of sterf!

En zo, op de vlucht voor de vervolging, begint het Evangelie zijn loop over deze wereld; vanuit Jeruzalem op weg naar de einden der aarde. Dat moeten we goed zien: *door de vijandschap van de Joden* wordt het Evangelie verkondigd over heel de wereld!

Tweede fase: de wereld in

Ja, wat de synagoge betreft is het nu wel duidelijk: weg met de kerk, weg met de Christenen. Maar nu is dit het opvallende, dat de kerk deze keus van de Joden in feite weigert over te nemen. De gemeente van Christus zegt niet: „Zij hebben ons afgeschreven, nu schrijven wij hen ook af” – integendeel; als je verder leest hoe het gaat op de zendingsreizen, dan moet je van één ding diep onder de indruk komen: hoezeer God met Zijn Evangelie telkens weer probeert om het hart van Israël te winnen.

Wat gebeurt er immers strijk en zet, door alle zendingsreizen heen? Of dat nu met Barnabas is, of met Silas, of met wie dan ook: je ziet telkens hetzelfde gebeuren: als Paulus ergens in een nieuwe plaats komt, dan gaat hij stevast eerst naar de synagoge in die plaats; of als er geen synagoge is, naar de plaats waar hij vermoedt dat de Joden dan bij elkaar komen. Dat is altijd het eerste punt op de zendingsagenda van Paulus.

Naar de synagoge

En dan zet ik weer een aantal bijbelteksten op een rij:

* In hoofdstuk 13 begint de eerste zendingsreis; in vers 3 staat dat Paulus en Barnabas worden uitgezonden, in vers 4 dat ze naar Cyprus gaan, en in vers 5: Zij verkondigden het Woord van God *in de synagogen der Joden*.

* Hetzelfde hoofdstuk, vers 14: Zij gingen van Perge, en kwamen te Antiochië (in Klein Azië), en op de sabbatdag *in de synagoge* gegaan zijnde – en dan komt daar die lange geschiedenis achteraan van Paulus' preek en van de reactie daarop van de Joden.

* Hoofdstuk 14 vers 1: En het geschiedde evenzo te Ikonium dat zij *in de synagoge der Joden* gingen.

* Dan de tweede zendingsreis, met Silas. En dan komt Paulus, in hoofdstuk 16 vers 12, in Filippi. In die puur Romeinse stad is blijkbaar geen synagoge, maar, staat er, in vers 13: Op de sabbatdag gingen wij de poort uit, (naar buiten de stad dus) en we liepen de rivier langs, in de verwachting dat we daar wel ergens een Joodse gebedsplaats zouden vinden. Geen synagoge – maar ook in Filippi gaat Paulus wel eerst op zoek naar de Joden.

* Hoofdstuk 17 vers 1 en 2: In Tessalonica is een synagoge der Joden. En Paulus ging, *zoals hij gewoon was*, daar binnen.

* 17 vers 10: Paulus en Silas worden naar Berea gestuurd, en als ze daar aangekomen zijn – u voelt het al aankomen – dan gaan ze naar de synagoge der Joden. Want zo deden ze het immers altijd, waar ze ook kwamen. Verderop in Handelingen kom je 't nog een keer of vier tegen, maar 't is nu wel voldoende duidelijk: telkens kom je in dit bijbelboek hetzelfde tegen: de eerste plek waar Paulus heengaat is de synagoge.

Afwijzing van het Evangelie

Intussen merk je ook telkens weer dat de synagoge niet de plaats is waar het Evangelie royaal gehoor vindt. Integendeel. Er worden gaandeweg deze hoofdstukken heel wat dingen gezegd over de Joden, die bepaald niet positief zijn.

En ook die wil ik weer op een rij zetten, net als daarnet.

* Het eerste van die negatieve woorden (als ik Elymas, de Joodse (!) tovenaars op Cyprus even niet meereken) ziet u boven dit artikel staan; het is de reactie van de Joden in Antiochië, als ze de volgende sabbat zien wat voor een massa minderwaardig volk op de verkondiging van het Evangelie afkomt, Handelingen 13:45: Toen de Joden de scharen zagen, al die mensen die nog nooit in de synagoge geweest waren, die nooit één vinger hadden uitgestoken om het zware juk

van de wet van God te dragen zoals zij dat hun leven lang hadden gedaan – toen ze dát zagen, werden ze vervuld met nijd, en ze spraken, lasterende, tegen het kostelijke Evangelie van de Here Jezus.

* Even verderop, vers 50: Maar de Joden stookten de aanzienlijke vrouwen en de voornaamsten der stad op, en zij verwekten een vervolging tegen Paulus en Barnabas.

* Hetzelfde in 14:2: dan zijn ze inmiddels in Ikonium, maar daar gaat het precies net zo als in Antiochië: De Joden, die hun geen gehoor gaven, prikkelden en verbitterden de zielen der heidenen tegen de broeders, tegen Paulus en Barnabas.

* Van Ikonium gaan ze naar Lystra. Daar is blijkbaar geen synagoge – er zullen wel te weinig Joden hebben gewoond – maar ook in Lystra gaat het mis op ditzelfde punt; want er komen (vers 19) Joden uit Antiochië en Ikonium, en die praten op de mensen in, en dan wordt Paulus daar zelfs gestenigd.

* De tweede zendingsreis; Filippi, hoofdstuk 16: geen synagoge – en ook geen woord over tegenwerking van de kant van de Joden.

* Wel weer in Tessalonica, 17:5: „Maar de Joden werden afgunstig, veroorzaakten een oproer, en brachten de stad in rep en roer”.

* De Joden in Berea vormen de enige uitzondering op de regel; 17:11,12: zij namen het woord met alle bereidwilligheid aan; en velen van hen kwamen tot geloof.

Maar dat is nog maar amper verteld, of daar komen alweer Joden uit het nabij gelegen Tessalonica, vers 13, om ook in Berea de mensen tegen Paulus en Silas op te zetten.

* En het laatste wat ik in deze opsomming wil noemen, dat is een soort eindbalans die Paulus opmaakt van zijn zendingsreizen – u vindt het in hoofdstuk 20 vers 19.

Paulus is op reis naar Jeruzalem, en in Milete neemt hij afscheid van de kerkeraad van Efeze (vers 17 en 18). En dan zegt hij: „Jullie weten hoe ik in jullie midden heb verkeerd; en hoe ik de Here heb gediend met alle ootmoed (en dan komt het:) onder tranen en beproevingen, die mij overkwamen door de aanslagen der Joden”. Paulus kijkt terug op de zendingsreizen; en wat valt er dan te melden over de Joden? Blijkbaar niet meer dan dat Paulus veel verdriet van ze heeft ondervonden, en dat ze aan alle kanten geprobeerd hebben het Evangelie tegen te werken.

Racistisch?

Als wij zulke dingen horen – en dan ga ik er maar even van uit dat het u ongeveer net zo gaat als mij – dan schrik-

ken wij daarvan. O, pas toch op; zeg niet zulke akelige dingen over de Joden; voor je 't weet zit je in racistisch en anti-semitisch vaarwater.

Wij leven inderdaad vandaag in een tijd die scherpe oren en ogen heeft voor alles wat anti-semitisch is. We hebben in onze eeuw ook teveel ellende meegemaakt van het anti-semitisme om daar ook nog maar één goed woord voor over te hebben, of zelfs maar een verontschuldiging woord. Voor anti-semitisme bestaat domweg geen exkuus.

Maar wat moet je dan aan met zulke dingen uit Handelingen? Is het verantwoord om telkens zo negatief te praten over de Joden? Ja, misschien is 't op zich nog niet eens onwaar wat er staat, maar is dat dan het enige? Valt er niet meer te zeggen? Alleen dat de Joden het Evangelie lasteren, en dat ze oproer teweeg brengen, en dat ze ongelovig zijn? Moet je niet ook het positieve van het Joodse geloof naar voren brengen? Moet je niet veel meer respect hebben voor de overtuiging van de ander?

Goed, zij geloven niet in Jezus – nou en? Mogen ze misschien? Dat is toch hun keus? Hun verantwoordelijkheid? En daar heb jij, als Christen, toch vanaf te blijven?

Ja, is het zelfs, als je er goed over nadenkt, misschien niet inderdaad waar, wat wel eens wordt gezegd, dat de wortels van het anti-semitisme al in de bijbel te vinden zijn? 't Is van dit soort beschrijvingen in Handelingen toch maar een klein stapje meer naar de vervolging van de Joden? Daar zit toch maar een heel dun wandje tussen?

Geestelijk

Hier ligt inderdaad een probleem voor de kerk van de Here Jezus; en er is op dit punt in de loop van de eeuwen ook heel wat misgegaan. Wij, ook wij als Christenen, zijn vaak van die onevenwichtige mensen; we glijden zomaar uit naar de ene of naar de andere kant. Want ja: er is een tegenstelling tussen kerk en synagoge; er is een antithese, een botsing, tussen Jodendom en Christendom. Maar – en hier komt alles op aan! – de tegenstelling tussen beide is puur geestelijk!

Twee wegen?

Je kunt uitglijden, zei ik, naar twee kanten; 't is als een weg met aan beide kanten een sloot; en als je niet oppast kom je in één van die twee sloten terecht.

Waar de tegenstelling tussen kerk en synagoge helemaal niet meer beleefd wordt – en dat kom je vandaag tegen, bijvoorbeeld in de zogenaamde twee-wegen-leer: Israël heeft een eigen weg tot God, en Christenen hebben

een eigen weg tot God, en laten wij de Joden vooral niet lastig vallen met Jezus, want die hebben zij niet nodig – waar zó gedacht wordt, waar de tegenstelling, de antithese verdwenen is, daar heb je in feite heel het Nieuwe Testament tegen je, maar daar heb je zeker het boek Handelingen tegen je. Want telkens en telkens weer gaat Paulus naar de synagoge om het in de allereerste plaats aan de Joden te vertellen, dat Jezus de Messias is – niet alleen voor heidenen, maar ook – eerst! – voor Joden.

Nee, werk de tegenstelling tussen kerk en synagoge niet onder de tafel – ook al heb je daar, in het licht van wat er met name in deze eeuw allemaal gebeurd is, misschien best een heleboel reden voor.

Anti-semitisme?

Maar pas op: nu ook niet naar de andere kant uitglijden, en in die andere sloot terechtkomen. Want waar die tegenstelling tussen kerk en synagoge wél erkend wordt, maar niet als een *geestelijke* tegenstelling wordt beleefd, daar staat de poort wagenwijd open voor het anti-semitisme. Daar wordt de Jood een vreemd iemand, puur en alleen vanwege z'n ras, omdat hij Jood is. Daar wordt niet meer de diepe verbondenheid ervaren met het Joodse volk; die verbondenheid die Paulus ertoe dreef om juist aan Israël het Evangelie van Messias Jezus te verkondigen: „Mannen broeders, zonen van het geslacht van Abraham: tot u is deze heilsboodschap gezonden!” (Handelingen 13:26,38).

Er is een diepe tegenstelling tussen Jood en Christen, tussen kerk en synagoge. Maar laten we er heel goed om denken dat die tegenstelling niets met een ras te maken heeft, niets met bloed en bodem en dat soort dingen, maar dat die tegenstelling puur geestelijk is.

Wie is Jezus? Is Hij de Messias, of is Hij dat niet? Dat is de grote vraag, tussen Jood en Christen; en om die vraag moet het gaan; elke andere vraag is uiteindelijk niet meer dan bijzaak.

Blijvend appel

Het is niet toevallig, dat het boek Handelingen in hoofdstuk 28 eindigt met nog eenmaal een gesprek tussen Paulus en de Joden. Het Evangelie is aangekomen in het hart van het Romeinse wereldrijk. De beweging die begonnen was met dat woord van Jezus in hoofdstuk 1 – „Gij zult Mijn getuigen zijn te Jeruzalem, en in Judea en Samaria, en tot het uiterste der aarde” – die beweging is in hoofdstuk 28 in wezen tot zijn doel gekomen: in ongelooflijke korte tijd is het Evangelie terechtgekomen in het middelpunt van heel de

wereld. Van Rome uit liggen de einden der aarde open.

Vergeet nu de Joden maar? Richt je nu maar met alle energie op de heidenen? Want daar valt veel meer te bereiken? Nee. Het eerste wat Paulus doet, als hij net in Rome is, dat is: de Joodse leiders bij elkaar roepen (vers 17). En wat doet hij dan? Vers 23: hij stelt hen het Koninkrijk Gods voor, „pogende hen te overtuigen ten opzichte van Jezus”. Daar gaat het om: om Hem, Jezus Christus, de Messias. Mensen, ook Joodse mensen: geloof in Hem!

Anti-semitisme? Nee. Maar wel de boodschap, voor ieder mens, Jood en heiden, dat deze Jezus is de Weg, de Waarheid, en het Leven; en niemand, *niemand* komt tot de Vader dan door Hem.

Er loopt geen weg voorbij aan Jezus.

EH Zaterdag Academie

In plaats van gras maaien

De Evangelische Hogeschool organiseert onder de naam EH-Zaterdag Academie, leerzame en praktische cursussen en seminars. Over tal van onderwerpen. Deze worden gehouden in het EH-gebouw te Amersfoort. In principe op zaterdag van 10.00 tot 14.00 uur. Ook in het komende seizoen staan er interessante cursussen op het programma, waaraan u kunt deelnemen. Natuurlijk kunt u op zaterdag ook 't gras maaien. Maar laten we eerlijk zijn, daar wordt u toch niks wijzer van... Vraag daarom snel onze cursuswijzer aan met de onderstaande bon. Bellen kan ook: 033-621731.

Ja! Stuur mij uw Cursuswijzer.

Naam: _____
Adres: _____
Postcode: _____
Woonplaats: _____
Bon in envelop opsturen naar:
Antwoordnummer 151, 3800 VB Amersfoort

Daar wordt u wijzer van.

D. Holwerda, Zuidhorn

Man - en - Vrouw (2)

Aan het slot van het vorige artikel heb ik gezegd duidelijk te willen maken, in welke richting ik voor mij geneigd ben de verklaring van 1 Cor. 11, 10 te zoeken.

De spiraal

Ik knoop dan opnieuw aan bij een opmerking van collega Van Bruggen. „Het betoog van de apostel”, zo schrijft hij (blz. 65), „vertoont, zoals vaker, een spiraal-structuur. Na de thematische inzet in vers 3, begon de apostel op het niveau van de gevoels-reëelheid (vs. 4-6) om daarna door te stoten naar de normerende achtergrond van de schepping (vs. 7-9). Komt de apostel daarna in vers 10 weer terug bij de houding van de vrouw, dan stijgt hij uit boven de aanknoping bij de palla-dracht in vers 5 en komt tot een voor alle tijden geldende formulering: de vrouw is niet vrij om haar eigen hoofd te volgen en zij is geroepen om haar hoofd te beteugelen”. Ik zou me kunnen voorstellen, dat vBr. er moeite mee heeft dat vermeende hoogtepunt in v. 10 („een voor alle tijden geldende formulering”) zich nu te zien ontvallen. Laat het hem dan mogen troosten, dat ook volgens mij er wel degelijk een 'stijging' in Paulus' betoog valt op te merken. De eerste 'trap' daarvan blijkt m.i., als we wat in v. 3 over de vrouw gezegd werd vergelijken met wat in v. 7 van haar gesteld wordt. In v. 3 heette het: „de man is het hoofd van de vrouw”, m.a.w. zij staat *onder* hem. Dat kan op het eerste horen *vernederend* klinken. (En zo komt het kennelijk ook bij vele hedendaagse lezers over.) Maar nu zegt v. 7: „de vrouw is de *doxa* (d.i. de *luister*) van den man”. En als we dit op het spoor van wat voorafgaat („de man is beeld en luister van God”) duiden, dan is deze kwalificatie toch stellig een positieve; een zeer vererende zelfs; dan wordt de vrouw daarmee uitgetild boven het niveau waarop v. 3 haar scheen te zetten.

Luister

Want wat behelst dat woord 'luister' hier? Van Jezus Christus, Gods Zoon, zegt Johannes: „Wij hebben zijn luister aanschouwd, een luister zoals alleen een enig kind van zijn vader meekrijgt”, Joh. 1, 14. En zelf zegt Jezus: „Wie Mij *gezien* heeft, heeft den Vader *gezien*”, Joh. 14, 9. Jezus bij uitstek is *beeld en luister* van God, vgl. 2 Cor. 4, 4. 'Beeld': in Hem zie je God voor je; 'luister': in Hem word je geconfronteerd met Gods majesteit; Hij is met Gods gezag bekleed¹. Van Hem geldt dit nog sterker dan van Adam. De eerste, maar vooral de tweede Adam regeert de aarde als

Gods plaatsvervanger, vgl. Gen. 1, 26. Nu, als dan van de vrouw gezegd wordt, dat zij de luister is van haar man, dan betekent dat m.i., dat *zijn gezag en zijn aanzien op haar afstraalt*; dat zij haar man *vertegenwoordigt*.

Deze uitspraak van Paulus zou wel eens de sleutel kunnen zijn om het raadsel van v. 10 mee op te lossen. Ik zei al: 'exousia' is allereerst een *door een hoger geplaatste verleende macht, volmacht*. Nu, zoals Adam als gevolmachtigde van God in deze wereld optreedt, zo – aldus Paulus – treedt Eva op als gevolmachtigde van Adam. Als *mann-in* is zij daarom niet een sloof, maar een *koning-in*. Ook de vrouw heeft dus wel degelijk 'exousia'! En zo zijn we dan, door de kwalificatie „heerlijkheid van haar man” uit v. 7 voor de vrouw in rekening te brengen, van de moeilijkheid af die we onder vinden, als we bij 'exousia' in v. 10 denken aan de exousia van den man. Een moeilijkheid die vBr. terecht onoverkomelijk acht: „Men moet in gedachten ongeoorloofd veel toevoegen aan Paulus' woorden om er in te kunnen leggen dat de vrouw een hoofdbedekking moet dragen als teken van haar onderwerping aan het gezag dat de man over haar heeft”, blz. 63. Het gaat in v. 10 inderdaad niet over de exousia van den man (over zijn vrouw), maar over de exousia van de vrouw (die zij aan haar man ontleent).

Betekenisoverdracht

Wat zou het nu kunnen betekenen, als Paulus wil, dat ze die exousia op haar hoofd heeft? Zou het niet kunnen zijn, dat de apostel hier als 'exousia' betitelt het *symbool*, het *teken* van haar exousia?

Als ik een parallel van dit type betekenisoverdracht zou moeten noemen, dan denk ik aan de benaming 'Gods sterkte' voor 'de ark' in Ps. 78, 61. De ark *symboliseerde* Gods kracht; was voor Israël, als het ten strijde trok, het *teken*, dat hun machtige God vooropging. Daarom heet de ark elders (Ps. 132, 8) 'de ark van Gods sterkte'. Maar die ark, die van Gods sterkte *getuigt*, wordt in Ps. 78, 61 met Gods sterkte *vereenzelvigd*.

Naar twee kanten

En zo komt in v. 10 die hoofdbedekking van de vrouw nog eens terug, maar nu onder een ander aspect. Die 'palla' (of wat het maar geweest mag zijn) spreekt nu niet zozeer van het onderworpen zijn van de vrouw aan haar man, maar veeleer van haar *gemachtigd zijn door haar man*. Markeerde die hoofdbedekking in eerster instantie haar positie ten opzichte van haar *meerdere*, nú (na v. 7) markeert zij haar positie tegenover haar *minderen*.

De vrouw is vergelijkbaar met de officier uit Mt. 8, 9, die van zichzelf weet: „ik ben een *ondergeschikte*”, maar dan vervolgt: „met soldaten *onder mij*; en ik zeg tot den een: Ga heen, en hij gaat heen; en tot een ander: Kom, en hij komt; en tot mijn slaaf: Doe dit, en hij doet het”. Welnu, een officier is kenbaar aan de sterren op zijn kraag. Die symboliseren het gezag, hem van *hogerhand* verleend. Maar wil hij dat gezag over zijn manschappen kunnen laten gelden, dan moet hij die tekenen van zijn rang ook dragen. *Voor zijn ondergeschikten* moet hij *herkenbaar* zijn als iemand aan wien gezag over hen is verleend. Wel, zo moet een vrouw laten zien, dat zij *als gevolmachtigde* in dit leven staat. Daarbij dient haar hoofdbedekking als de *sterren op haar kraag*. En ook zij moet het symbool van haar volmacht dragen, om *voor haar ondergeschikten* kenbaar te zijn als gezagsdraagster. Zo is de palla 'à double usage': *naar boven* toe betuigt de vrouw daarmee haar *ontzag*, *naar onderen* toe toont ze daarmee haar gezag.

Dienende geesten

En wie zijn nu volgens Paulus haar ondergeschikten? Ik denk: de door Paulus hier genoemde *engelen*. Van hen heet het immers: „Zijn zij niet allen *dienende* geesten, die uitgezonden worden *ten dienste* van hen die het heil beërven?”, Hebr. 1, 14. Hoe de dienstvaardigheid van de engelen aan het licht treedt als reactie op onze erkenning van het over ons gestelde gezag, zien we gedemonstreerd aan den tweeden Adam. Als Jezus in zijn antwoorden aan den duivel Gods gezag over Zich en zijn doen heeft hoog gehouden, dan komen engelen en dienen Hem, Mt. 4, 11. Ik kom nog even terug op dien officier uit Mt. 8, 9. Deze man heeft vanuit zijn eigen positie die van Jezus verstaan. Hij had een autoriteit *boven* zich (de stadhouder of de keizer zal dat geweest zijn; wij weten niet, wien hij precies op het oog heeft, als hij zichzelf 'ondergeschikte' noemt). Maar vanwege de volmacht, hem door zijn superieur verstrekt, behoeft hij zijn opdracht niet op z'n eentje uit te voeren. Hij krijgt, juist vanwege zijn positie als gevolmachtigde, mannetjes *onder* zich. „Zo is het ook met U”, zegt hij tegen Jezus. „God uit de hemel heeft U gemachtigd en belast met een taak op aarde. Maar dan kan het niet anders, of Hij heeft U een aantal van zijn 'manschappen' ter beschikking gesteld. U staan vast wel engelen ten dienste. Nu, een daarvan kunt U er wel op uit sturen om mijn knecht te genezen. Dat behoeft U niet zelf te doen”. Het verrast Jezus, dat deze man door heeft, waarop Hij eens Nathanael heeft

moeten attent maken. Als deze verbaasd is over het feit, dat Jezus op zo grote afstand kan zien, dan zegt Jezus: „Je zult verbazingwekkender dingen te zien krijgen. Je zult zien, dat Ik ook op grote afstand kan werken! Je zult ervaren, dat engelen Mij ten dienste staan, die Ik kan sturen, waarheen Ik wil”, Joh. 1, 51. 52.

Rapportage

Wij zien de algemeen-dienende taak van de engelen t.o.v. ons, gelovigen, in enkele Schriftplaatsen nog wat verbijzonderd. Zo zegt Jezus in Mt. 18, 10: „Ziet toe, dat gij niet één dezer kleinen veracht. Want Ik zeg u, dat hun engelen in de hemelen voortdurend het aangezicht zien van mijn Vader, die in de hemelen is”. Daaruit meen ik te moeten begrijpen, dat de engelen in de gaten houden, wat Gods kinderen hier op aarde wordt aangedaan; en dat ze dat elke dag aan den Heere God rapporteren, zodat Hij daartegen zijn maatregelen kan nemen.

Gebedsdienaars

Een tweede verbijzondering is van nog meer direct belang, denk ik, voor het verstaan van onze tekst. In Op. 8, 3 horen we van een engel die *de gebeden van alle heiligen* legt op het gouden altaar voor de troon van God. Wel, het gaat hier in 1 Cor. 11 over de *bid-dende* vrouw. Als ik Paulus dan ook goed begrijp, bedoelt hij hier met de woorden „terwille van de engelen” hetzelfde als wat Petrus als volgt uitdrukt: „opdat uw *gebeden* niet belemmerd worden”, 1 Petr. 3, 7. Gebeden kunnen onderweg van hier naar de hemel blijkbaar stagneren (zoals de convoien van hulporganisaties in Bosnië). De engelen kunnen, als ze daartoe in onze houding aanleiding vinden, onze gebeden wel eens niet doorlaten.

En nu het frappante: Petrus adresseert de pas van hem aangehaalde woorden aan *de mannen*; en dat in een aansporing, *in hun samenleven met hun vrouwen* begrip voor haar op te brengen en haar met respect te bejegenen. Het rekening houden met de dienstvaardigheid der engelen terzake van onze gebeden wordt dus evenzeer den man als de vrouw in hun onderlinge relatie ingeprent. Als de vrouw 'door de sterren van haar kraag te trekken' haar man regeert, en op eigen houtje *buiten haar man om handelt* – dát bedoelt Paulus in 1 Tim. 2, 12 met het door hem gewraakte *authentien andros*² – dan hebben de engelen maling aan haar gebed. Maar evenzeer: als de man zijn vrouw negeert, haar niet met alle teder begrip tegemoet treedt en haar met alle égarde behandelt, dan gaan de engelen in staking, als hij bidt.

Tweeënhed 'in den Heer'

En daarmee zijn we dan gekomen aan v. 11: 'de vrouw niet zonder den man'; *maar evenmin 'de man zonder de vrouw'*. En hier bereikt voor mijn gevoel de 'spiraal' haar hoogtepunt.

Paulus markeert dat, dunkt mij, al aanstonds in de nadruk waarmee hij deze uitspraak introduceert. 'Plèn' ('En toch' NBG), zo begint de zin. *Dat woordje brengt met klem onder de aandacht, wat men vooral niet mag vergeten.* We zouden het kunnen omschrijven met: „Intussen moet men wel bedenken, dat ...”.

Men moet dus, zegt de apostel, goed in de gaten houden, dat met het adagium 'de vrouw niet zonder den man' niet alles is gezegd. Dat dit maar de halve waarheid is. Daarbij hoort als onmisbare tegenhanger: 'de man niet zonder de vrouw'.

Er is nl. sinds de schepping (èn de val) geschiedenis gemaakt. Na de schepping van Eva *uit Adam* krijgen we de voortplanting van den mens (Gen. 3, 16). Sindsdien is er geen man ter wereld gekomen anders dan *uit een vrouw*. (v. 12). Inzoverre compenseert, zo zou men kunnen zeggen, de afhankelijkheid van man t.o.v. vrouw in de gang der geboorten reeds enigermate die van vrouw t.o.v. man bij de schepping.

Maar er is méér! Hier in v. 11 valt opeens de voor Paulus zo kenmerkende bepaling „*in den Heer*”. Behalve de schepping, waarnaar de apostel in de verzen 7-9 verwees, is er ook de *herscheping*, de *verlossing*. Die reeks van uit een vrouw geboren mannen (vgl. v. 12) culmineert in *Jezus Christus, „geboren uit een vrouw”* (Gal. 4, 4)³. En in Hem zijn wij, ongeacht of we vrouw zijn of man, kinderen van God; uit God geboren, zonder dat bloed of wellust van de vrouw of geslachtsdrift van den man eraan te pas komen (Joh. 1, 13).

„De vrouw *ondergeschikt* aan haar man”, maar ook „de vrouw *gevolmachtigd* van haar man”. Zo is de scheppingsorde. Daar gaat niets van af. *Maar daar komt wel iets bij, nl. beider verlossing in Christus!* En het is verrassend, dat juist dit punt ook door Petrus naar voren wordt gehaald: „*daar zij ook medeërfgenamen zijn van de genade des levens*”. Zoals na de bekering van Onesimus diens baas, Philemon, hem terugkrijgt niet zozeer „*in het vlees*” als wel „*in den Heer*” (Phlm. 16 slot), dat wil zeggen: „als méér dan een slaaf, nl. als een geliefden *broeder*” (v. 16 begin), zo ziet ook in het christelijk huwelijk de man zijn hem onderworpen èn hem vertegenwoordigende vrouw niet zozeer *onder* als wel *naast* zich geplaatst „*in den Heer*”.

Ook in het huwelijk is niet de schepping, maar de verlossing dominant.

Noten

1 Zie daarover mijn artikelen *Enkele opmerkingen over het begrip „heerlijkheid” in het NT*, Opbouw, jrg. 32, blzz. 244. 245; 254. 255; 260-262; in 't bijzonder blz. 260, kol. 3 en blz. 261, kol. 1.

2 Zie opbouw, jrg. 24, blz. 99.

3 Als Paulus in 1 Tim. 2, 15 van de vrouw zegt, dat ze behouden zal worden door het krijgen van kinderen, dan vernedert hij daarmee de vrouw niet tot een producente van kindertjes, maar dan heeft hij, gezien het voorafgaande vers, stellig het woord uit Gen. 3, 15 in gedachten dat „het

kroost van de vrouw den slang de kop zal vermorzelen” en zo redding voor de mensheid zal bewerken. Hoezeer de genoemde tekst Paulus vooraan in de geest lag, blijkt uit Rom. 16, 20.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Wat is het goede antwoord.

- Hoeveel mensen gingen er mee in de ark?
 - a. 6
 - b. 8
- Op welke berg moest Abraham Isaak offeren?
 - a. Horeb
 - b. Moria
- Uit welke stam kwamen de priesters?
 - a. Levi
 - b. Juda
- Welke van deze dieren zijn onrein?
 - a. koe en schaaap
 - b. varken en gier
- Hoe heten de zonen van Jozef?
 - a. Efraim en Manasse
 - b. Jakob en Ezau
- Waar bad Hanna in de tempel van Silo om?
 - a. het stoppen van de oorlog
 - b. een kind
- Uit welk land kwam Ruth?
 - a. Moab
 - b. Egypte
- Wie werd er om zijn geloof gestenigd?
 - a. Ananias
 - b. Stefanus
- Wat gebeurde er onderweg naar Damascus met Saulus?
 - a. hij werd blind
 - b. hij werd kreupel
- Wat wilde Simon de tovenaars van de discipelen kopen?
 - a. offergaven
 - b. de Heilige Geest

Het antwoord van de vorige puzzel was: 1. vijgeboom, 2. amandelen, 3. braamstruik, 4. olijfbblad, 5. moerbeivijgen, 6. gersteoogst, 7. hysop, 8. druiven, 9. koren, 10. mosterd.

P.J. van Kampen, Ede

Finney als Opwekkingsprediker (2 en slot)

N.a.v Dr. A. v.d. Dussen. *De vrije Keus? De spanning tussen vrijheid en rede in de revival-theologie van Charles Grandison Finney. (1792-1875).* Het Boeken-centrum. Zoetermeer. 1993. 216 pp. prijs f.29,

Een theoretische doordenking

In ons vorige artikel is al aandacht gevraagd voor de toch wel opmerkelijke manier waarop de Amerikaan Finney evangelisatie-werk deed. We hebben het gehad over de grote aantallen mensen die hij daarbij bereikte en ook welke methoden hij daarbij nu wel heeft toegepast. Dat zijn zaken die dr. van der Dussen in zijn proefschrift met grote helderheid weergeeft en waar hij impliciet en, naar het einde van het proefschrift toe, ook wel expliciet van aangeeft wat hij er zelf van vindt. Het is uit het proefschrift wel duidelijk dat hij niet alleen maar een fan van deze Finney geworden is en dat hij hem kritisch wenst te volgen. Tegelijk is het natuurlijk toch wel de grootheid van Finney dat hij, als een van de weinige evangelisten, een min-of-meer uitgewerkte theologie en theoretische doordenking van zijn werk aan ons voorlegt. Weinigen van zijn collega's hebben dat immers ooit gedaan; het waren veelal mensen van de praktijk die een theoretische en theologische beschouwing niet de moeite waard vonden of de tijd en het niveau misten om er een voor de tijdgenoten en het nageslacht te produceren. Dat is bij Finney dus anders.

Praktische konsekventies

Zoals te verwachten is, blijkt voor Finney het geloof in de Here Jezus Christus vele praktische konsekventies te hebben. Dat bleek in elk geval uit zijn radikale standpunt t.a.v. het grote kwaad van de slavernij. Hij was daar vurig tegen en dat bracht hem in konflikt met tijdgenoten die op het punt van het geloof in God wellicht even vroom waren als hij, maar voor wie dat geloof geen rechtstreekse gevolgen had voor het weren van de slavernij uit de toenmalige samenleving. Dr. van der Dussen zet deze fel-afwijzende houding stellig terecht binnen het veel grotere kader van Finney's kijk op kerk en staat en op zijn verwachting van de effecten van ware revivals op Kerk en wereld. Ik citeer opnieuw wat zinsneden uit dit proefschrift, van pagina 34 tot 41. "Finney zag de revivals niet alleen als een onmisbaar middel om het gewenste doel van de bekering te bereiken, maar was er ook van overtuigd dat zij in die hoedanigheid *absoluut noodzakelijk* waren voor het voortbestaan en

de werfkracht van de kerk, ja zelfs voor welzijn van de natie, en uiteindelijk de voor de komst van het duizendjarig rijk." Hij was dus een soort chiliast, zij het dat hij ook wel weer verschilde van sommige chiliasten die ik persoonlijk ken. Hij verwachtte van revivals "ook een maatschappelijk en ze een eschatologische uitstraling". Hij was van mening dat de kerk van zijn dagen veel te slap was en sprak van haar gebrek aan levensheiliging. "Daarom konkludeert hij dat de kerk niet kan bestaan zonder revivals. Alleen langs die weg zal zij de slapheid, die gegeven is met een louter emotionele en verstandelijke godsdienstigheid, te boven kunnen komen. Een opleving binnen de kerk staat evenwel niet op zichzelf. Wanneer christenen breken met een werelds leven en tot ware gehoorzaamheid aan Christus komen, heeft dat namelijk grote gevolgen voor hun omgeving: zij zullen zich bijvoorbeeld actief inzetten voor evangelisatie, maar ook ten aanzien van de slavernij tot andere keuzes komen. In die zin hebben revivals een *indirect* effect op de goddeloze wereld buiten de kerk." Hij meende overigens ook dat een oorlog in de Verenigde Staten zou kunnen uitbreken die ook gekomen is, de Amerikaanse Burgeroorlog. "Alleen een revival zou het land kunnen behoeden voor een ramp."

Ethische implicaties van bekering

Finney heeft bij zijn beschouwing van politiek, economie en het sociale leven "oog op de ethische implicaties van de bekering". Hij eist van de zakenman dat die onkreukbaar leeft en weerstand biedt aan iedere verleiding van corruptie. Ook wijst hij speculatie met grondprijzen resoluut van de hand. "Hij acht dat absoluut onaanvaardbare praktijken, voor welke goede doelen men de verkregen winsten ook bestemt. () Door zich zo uit te spreken over economische vraagstukken, maakte Finney duidelijk dat een godsdienstige opwekking niet zonder gevolgen voor het maatschappelijk leven kan blijven."

De slavernij

Vervolgens zegt dr. v.d. Dussen: "Diezelfde herleiding van de problematiek tot de personele ethiek is terug te vinden in Finney's benadering van het vraagstuk van de slavernij. Als abolitionist verwachtte hij alles van de *persoonlijke* bewustwording van het zondige karakter van het houden van slaven. Naar zijn mening konden veel christenen het houden van slaven verenigen met de dienst aan God,

doordat zij niet inzagen dat slavernij tegen Gods wil is. Nu dat inzicht echter door Gods voorzienigheid ging doorbreken, lag het op de weg van de kerk om al haar leden daaromtrent duidelijk te informeren." Ook is interessant de volgende zin: "Opmerkelijk is, dat het probleem van de slavernij primair geldt als een probleem van de kerk. Zolang de kerk het houden van slaven legitimeert, zullen ook de goddelozen geen reden zien de bakens te verzetten. Maar omgekeerd: zodra de kerk duidelijk zou uitspreken dat hier ZONDE bedreven wordt waarop sancties staan, zou in heel het land de slavernij binnen drie jaar verdwenen zijn onder de druk van de publieke opinie!"

Belangeloze liefde

Wat is het gevolg van deze gedachten voor de opwekkingspreker Finney? "Gelet op de reusachtige uitwerking die Finney aan de revivals toekent, is het geen wonder dat hij het noodzakelijk acht ze te bevorderen, alle afwijzing en reserves te spijt. Daarbij moet benadrukt worden dat hij geen andere weg ziet waarlangs dezelfde doeleinden bereikt zouden kunnen worden. De opleving van de kerk; de redding van zielen; de zuivering van het politieke, economische en sociale leven; de komst van het duizendjarig rijk; de verheerlijking van God – dat alles kan slechts gerealiseerd worden wanneer mensen zich bekeren en in belangeloze liefde gaan leven. En dat is alleen te verwachten waar door middel van revivals maximaal druk op zondaren wordt uitgeoefend. Opvallend is, dat morele uitwerking van revivals geen doel in zichzelf is. Het gaat erom dat heel de wereld gehoorzaamt aan God; daartoe moet de voortgang van revivals beoogd worden. De levensheiliging die tot stand komt, is op haar beurt weer middel om nog meer zielen te winnen."

Vooruitgangsgeloof

Meteen na deze woorden neemt dr. van der Dussen het woord "voortuitgangsgeloof" in de mond/pen. "Voor Finney stond het vast, dat bij een uiterste krachtsinspanning het doel van de geschiedenis op korte termijn bereikt zou kunnen worden." De opwekkingsprediker Finney laat zich in dat cultuuroptimisme, (als dat het goede woord hier is) zien als een kind van zijn tijd. Het geloof in de "maakbaarheid" van de samenleving is door hem in een christelijke versie naar voren gekomen. Dat zal ook wel voor een deel de basis zijn van zijn latere "perfektionisme", dat in dit verband het geloof aangeeft

dat men al in dit leven een staat van volmaaktheid bereiken kan. Van der Dussen geeft uitvoerig aan dat voor Finney er sprake is van "een aansluiting van het werk van God op het werk van de mens".

afronding

Op dit punt kunnen we heel wat zaken in Finney's denken aanstippen die stuk voor stuk fascinerend zijn: zijn denken over de bijdrage die de mens kan leveren naast die van God Zelf. De wijze waarop de Almachtige haast van onze menselijke inspanningen afhankelijk is. Finneys konflikt met de klassieke calvinistische theologie, zijn visie op het gebed en op de gevolgen van ons gebed. Zijn hartstochtelijke verzet tegen het gebruik van formuliergebeden. Zijn visie op de bekering en alwat ide met zich meebrengt. De verschillende opvatting die Finney en een van zijn voorgangers, Jonathan Edwards, op het punt van de vrije wil hebben, het zijn alle heel interessante thema's die vd Dussen ook boeiend weergeeft. Hoofdstuk 5 en 6 van het proefschrift, die over de heilsorde en de zedelijkheid gaan, vond ik, qua thematiek, net wat minder boeiend, maar dat is stellig een uiterst subjectief oordeel. Veel in de hier wat uitvoeriger aan de orde gestelde dissertatie is echter van het grootste belang! Veel lezers zullen er aanzienlijke winst mee kunnen doen. Ik heb het werk met animo en interesse gelezen en vind ook de prijs van f.29,- zeer redelijk. Daarom wil ik dit werk van harte aanbevelen.

EH Journalistiek

Eerst ESJ dan RTV

Wil je later werken bij de omroep? 'Doe' dan eerst de Evangelische School voor Journalistiek en voorlichting. Da's een moderne, erkende HBO-opleiding, die je alle kneepjes van de journalistiek bijbrengt. Maar je ook 'n stuk christelijke vorming geeft. Kortom: een opleiding waar je als toekomstig radio- of televisiemaker veel plezier van hebt. Vraag snel de studiegids aan!

Ja! Stuur mij de studiegids.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Bon opsturen naar:

EH, Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort

**evangelische
hogeschool**

Principiële kwaliteit

M.R. van den Berg, Groningen

Wordt hervormd!

Hervormingsdag

Toen Luther op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen tegen de aflaat en de aflaat-handel bevestigde aan de deur van de slotkapel te Wittenberg, ontketende hij daarmee gigantische ontwikkelingen en veranderingen, niet alleen op kerkelijk en godsdienstig gebied maar ook op politiek terrein. Europa is er als gevolg van deze gebeurtenis heel ander uit gaan zien.

Luther zelf heeft daar op dat moment geen flauw benul van gehad. Hij had toen geen idee van de draagwijdte van zijn daad en besepte niet dat hij een hefboom overhaalde waardoor de sluizen en het water donderend de polders binnenstormde. De traditionele Hervormingsdag is als het ware een kranslegging bij deze gebeurtenis.

Nu kan het leggen van kransen en het oprichten van gedenktekenen een zeer hypocriete zaak zijn. Niemand minder dan Christus heeft daar op gewezen. In zijn dagen resorteerden de graven en gedenktekenen van de profeten onder het departement "Religieuze Monumentenzorg" van het Sanhedrin. Er werd nogal wat aan gedaan: kransleggingen met indrukwekkende toespraken, het oprichten en verfraaien van gedenktekenen voor de grote figuren uit Israëls geschiedenis, ook dat uiteraard met de nodige toespraken. Dat kwam nogal eens voor.

In die toespraken werden de profeten en rechtvaardigen opgehemeld en werd het gedrag van hun tijdgenoten die zich tegen hen verzet hadden, ge-laakt en veroordeeld. Het griezelige daarbij was dat die eerbiedwaardige sprekers en redenaars die zo hoog opgaven van de profeten en het verzet tegen het door hen gesproken Woord van God zo scherp afkeurden, zichzelf schuldig maakten aan precies datzelfde verzet tegen Gods Woord. Daarmee vielen al hun plechtige kransleggingen en fraaie redevoeringen door de mand.

Bedrieglijk

Laten we proberen dat te concretiseren aan de hand van een verzonnen voorbeeld. Stel u voor: er wordt in Jeruzalem een gedenkteken opgericht voor Jeremia. Zoals bekend kan zijn werd hij in zijn dagen door de bewoners van Juda en Jeruzalem afgewezen. Ze luisterden niet naar hem. Ze vonden hem een gevaar voor stad en land en voor de geestelijke volksgezondheid. Daarom verzetten ze zich fel tegen hem.

Nu wordt er eeuwen later een gedenkteken voor hem onthuld. De rabbi die de toespraak houdt, zegt: wat hebben onze vaders het bij het verkeerde eind gehad! Jeremia was geen gevaar maar juist een groot profeet. Hij bedreigde de volksgezondheid niet, maar had daar juist genezend op kunnen inwerken.

Die woorden zijn natuurlijk prachtig. Er valt helemaal niets op aan te merken. Je zou willen zeggen: gelukkig maar dat ze tot dit inzicht gekomen zijn en Jeremia nu in het juiste licht zien. Maar, zegt Christus, het vervelende daarbij is, dat ze in hun eigen levenshouding vandaag precies hetzelfde beeld te zien geven als hun voorvaders in de tijd van Jeremia. Bij hen is sprake van hetzelfde verzet tegen het concrete Woord van God dat tot hen komt. Hun vaders verwierpen Jeremia, zij verwerpen Mij. Afgaande op hun toespraken zou je zeggen: ze zijn tot inkeer gekomen. Maar in hun levenspraktijk blijkt dat niet zo te zijn. Daarom is heel die kransleggerij en monumentenzorg bedrieglijk.

Kenmerkend

Zo kan men ook mooie woorden spreken over Luther en Calvijn en over het belang van hun werk, terwijl men zich in zijn levenspraktijk heeft afgesloten voor het levende Woord van God en leeft bij tradities en schema's waarin het Woord van God bevroren is. Dan zit het Woord van God opgesloten in de diepvrieskast van menselijke patronen en overleveringen. Mooie woorden spreken over profeten en rechtvaardigen uit het verleden zegt nog niet zoveel. Het komt erop aan dat je je vandaag door Gods Woord laat beheersen, er vandaag voor openstaat en je leven erdoor laat vernieuwen. Dat houdt Jezus de Farizeeërs voor. Ook voor ons geldt dat. Mooie woorden spreken over Luther en Calvijn is wel aardig, maar zegt nog niet zoveel. Het komt erop aan dat we nu, vandaag, Gods Woord springlevend laten zijn in ons leven en dat we ons er meer en meer door laten omvormen. Want dat is het kenmerkende van de Reformatie. Waarom sloeg Luther zijn 95 thesen aan? Omdat het Woord van God hem te machtig was geworden. Het doorbraak de kluisters van de traditie, van de overlevering, van de kerkelijke organisatie en van de eigenwillekeurige vroomheid waarin Luther gevangen zat. Daarin bewees dat Woord zich levend en krachtig. Het drong door tot in de verste hoeken van zijn hart en vernieuwde zijn denken. Op die vernieuwing van het denken komt het ook vandaag nog aan.

Eredienst

Paulus wijst daarop in Rom. 12:1,2. Een snelle reclame-jongen zou deze tekst kunnen gebruiken in een reclame-folder voor de Hervormde Kerk: WORDT HERVORMD! Maar op die manier zou men Paulus woorden wel misbruiken en laten buikspreken. Want het gaat Paulus natuurlijk om iets heel anders. Zijn gedachtengang is niet zo moeilijk

te volgen. Het komt erop aan, zegt hij, dat je leven een offer aan God is. Dat is de eredienst die God bij ons zoekt. En hoe bereik je dat? Door niet wereldgelijkvormig te zijn, maar door je denken te laten vernieuwen. Die vernieuwing van je denken brengt zo'n verandering in je leven teweeg, dat je Gods wil gaat doen. Dat is de manier waarop je leven een offer aan God wordt.

Deze gedachtengang laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Toch denk ik dat de inhoud van deze tekst in de kerkelijke wereld maar heel gebrekkig doorkomt. Dat komt aan het licht als we ons wat meer de tekst verdiepen in Paulus' woorden en ze tot ons laten doordringen.

Om te beginnen besteden we wat aandacht aan het woord eredienst. Als een Jood in Paulus' dagen het woord eredienst hoorde, was er slechts één ding waaraan hij kon denken, nl. de tempeldienst in Jeruzalem met zijn priesters, offers en gebeden. Maar ook de Grieken en Romeinen dachten bij dat woord onmiddellijk aan de cultus. Ook bij hen was eredienst iets sacraals. Het had te maken met een tempel en met alles wat daar gebeurde.

Ook bij ons ligt het nog in die sfeer. Als wij het over onze eredienst hebben, denken we uitsluitend aan onze kerkdiensten. Er zijn zelfs hele boeken over volgeschreven onder de titel: Onze Eredienst. Als je die doorbladert, ontdek je dat ze uitsluitend gaan over kerkdiensten en over wat daar gebeurt. Ook bij ons heeft het woord eredienst een cultische kleur. U kunt dat bij uzelf nagaan. Als iemand u vraagt 'Wat is onze eredienst?', hebt u er dan wel eens aan gedacht te antwoorden: ons christelijke leven van elke dag is onze eredienst? Ik denk het niet. Ik denk dat er bijna niemand is die dat antwoord geeft.

Verkeerd gebruik

En toch is dat nu precies het antwoord dat het Nieuwe Testament geeft. Het woord eredienst (*latreia*) dat Paulus hier gebruikt, komt in het Nieuwe Testament wel een paar keer voor ter aanduiding van de oudtestamentische tempeldienst en offerdienst, maar *nooit* ter aanduiding van de samenkomst van de christelijke gemeente. De enige plaats waar het woord niet de oudtestamentische cultus aanduidt, is hier in Rom. 12. En u zult het met me eens zijn dat het hier helemaal niets te maken heeft met een samenkomst der gemeente of met een cultusplaats, maar dat het hier gaat over het gewone dagelijkse leven van de christenen. Als wij het woord eredienst gebruiken ter aanduiding van onze zondagse samenkomsten, bevinden we ons dus niet in de lijn van het Nieuwe Testament. En dat verkeerde gebruik is in de kerkelijke wereld zo gangbaar geworden, dat de nieuwtestamentische betekenis ervan er helemaal door verdrongen is.

Daar hebben we nu een voorbeeld dat

laat zien hoe bijbelse elementen bedolven kunnen raken onder onze overleveringen. Wij mogen graag denken dat dat alleen maar bij de Farizeeërs mogelijk. Maar het gebeurt ook bij ons. Van generatie op generatie is ons overgeleverd dat we bij het woord eredienst aan onze zondagse samenkomsten moeten denken. Daarom gebruiken we het woord uitsluitend nog in die betekenis. En de nieuwtestamentische betekenis ervan, nl. het dagelijks doen van Gods wil, speelt voor ons geen rol meer.

Denkkader

Wanneer er nu niet meer aan de hand was dan dat het woord eredienst een andere betekenis gekregen had, zou het niet de moeite waard zijn de vinger erbij te leggen en er aandacht aan te geven. Maar er is wel meer aan de hand. Achter die betekenisverschuiving ligt een visie, een complete gedachtenwereld.

Dat heeft te maken met de behoefte van de mens aan cultische patronen en met de gedachte dat je in een kerkdienst dichterbij God bent dan thuis of op je werk. Er ligt de gedachte achter dat de kerk een gewijde ruimte is, het huis van God. Het gaat uit van de veronderstelling dat het dienen van God in een kerkgebouw een hogere graad bereikt dan daarbuiten en dat de cultus een hogere vorm van God dienen is dan bijvoorbeeld een baby een schone luiertje geven.

Dat hele denkkader werkt in de hand, dat het gewone dagelijkse leven voor het besef van de mensen verder van God af komt te staan dan een kerkdienst, dat het dienen van God in dat dagelijkse leven dan ook niet zoveel voorstelt en dat je het daar dus wel wat minder nauw kunt nemen.

Paulus zegt: zo is het niet. Onze eredienst is niet een kwestie van één dag in de week, maar een zaak van de dagelijkse levenspraktijk. Onze eredienst is het dagelijks doen van Gods wil. Onze eredienst speelt zich af op straat en op onze werkplek en in ons huis en in onze slaapkamer. Onze eredienst werkt zich uit in de manier waarop we met elkaar omgaan, zaken doen, ons geld uitgeven en onze vrije tijd besteden. In dat alles voltrekt zich onze eredienst. En we blokkeren het zicht daarop, als we het woord eredienst blijven reserveren voor de zondagse samenkomsten.

Aardverschuiving

De vertaling van het NBG heeft: redelijke eredienst. Die vertaling is mogelijk, maar ik kan er niet mee uit de voeten. Ik vertaal met de Willibrordvertaling liever: geestelijke eredienst. En geestelijk moeten we dan niet opvatten als het tegenovergestelde van lichamelijk, maar als het tegenovergestelde van cultisch-ritueel.

De eredienst in de tempel voltrok zich via allerlei rituele voorwerpen en handelingen, zoals altaren, offerdieren, bloed, wierook, voorgeschreven gewaden en dergelijke. Zonder dat alles

was een eredienst in de toenmalige wereld niet denkbaar.

Het Nieuwe Testament introduceert toch zo'n onbestaanbare eredienst. Onze eredienst, zegt Paulus, bestaat niet meer in dergelijke rituele voorwerpen en handelingen, maar is geestelijk van karakter, dat wil zeggen: heeft niets meer met cultisch ritueel te maken.

Dat betekende niets minder dan een revolutie op godsdienstig gebied, een complete aardverschuiving. Het was zo ingrijpend, dat wij er nog steeds moeite mee hebben. Wij hebben nog steeds een hang naar godsdienstige rituelen en zijn geneigd te denken dat die je pas echt dichtbij God brengen. Paulus zegt: onze eredienst bestaat niet in riten, niet in rituelen die stijf staan van symboliek, maar in het dagelijks doen van Gods wil.

Wereldgelijkvormig

Wat is er voor nodig om Gods wil te doen? Daarvoor moet je hervormd worden. Wordt hervormd, zegt Paulus. Het grappige is dat je ook kunt vertalen: wordt gereformeerd. De vertaling: wordt Nederlands Gereformeerd, lukt helaas niet. Maar dat kunnen we Paulus niet kwalijk nemen. Want het gaat hem uiteraard om iets heel anders dan om een aanbeveling van een bepaalde kerk. Hervormd, gereformeerd worden staat bij hem tegenover wereldgelijkvormig worden. Men heeft wereldgelijkvormigheid vaak vastgepind op zaken als naar de film of naar de kermis gaan en dergelijke. Maar dat was veel te beperkt gezien. Men ging zo alleen maar af op de buitenkant. Het gaat Paulus primair om een instelling, een houding, een mentaliteit. Wereldgelijkvormig word je als de geest, de mentaliteit van deze wereld, je te pakken neemt en je gaat beheersen. Als je op dezelfde manier tegen de dingen begint aan te kijken, ze op dezelfde manier begint aan te voelen en er net zo op begint te reageren als de wereld zonder God, dan is er sprake van wereldgelijkvormigheid.

Ter verduidelijking enkele voorbeelden. Op een gegeven ogenblik komen de Israëlieten bij Samuël en zeggen: geef ons een koning zoals de andere volken. Die vraag kwam voort uit de gedachte dat alleen een koning met een machtig leger hun veiligheid kon garanderen. Dat was puur heidens gedacht. Daarmee namen ze de stijl van deze wereld over.

Wanneer we ons laten leiden door het adagium 'hebben is hebben en krijgen is de kunst', hebben we ons laten inpakken door de mentaliteit van deze wereld en zijn we wereldgelijkvormig. Want dat is een mentaliteit die zich niet verdraagt met het evangelie dat zegt: het is zaliger te geven dan te ontvangen (Hand. 20:35). Wanneer we als christenen gaan zeggen: 'ik doe wat ik wil en maak zelf wel uit wat goed en kwaad is', zijn we wereldgelijkvormig. Want in de wereld zonder God is de mens de maat van alle dingen. Ik vind, ik vind, ik vind. Dat is daar het adagium in plaats van de vraag: wat wil God dat we doen zullen?

Discrepantie

Wanneer we ons als christenen verslinteren aan ras, bloed en bodem, zijn we wereldgelijkvormig, want dat is een mentaliteit die zijn oorsprong vindt in de wereld. Christenen zijn daar niet immuun voor. Nicolaas Beets heeft ooit eens uit zijn pen laten vloeien:

*Dankt allen God en weest verblijd,
omdat gij Nederlanders zijt.
Laat nooit het bloed der vaderen
verbastren in uw aderen.*

Maar zo vergeet je, dat de staat waarvan wij burgers zijn, zijn zetel niet heeft in Den Haag of Parijs of Londen, maar in de hemelen (Fil. 3:20).

Zo zouden er nog meer gevallen te noemen zijn, waarin niet het evangelie maar een werelds denken en voelen ons leven richting en stuur kan geven. Dan kun je nog wel heel orthodox zijn in de leer, maar dat staat dan los van de dagelijkse levenspraktijk en werkt zich daar niet in uit. Dat heeft dan nauwelijks verbindingsdraden met ons dagelijks optreden. En het resultaat is weer een discrepantie tussen de zondagse godsdienstigheid en de levenshouding tijdens de rest van de week. Het moge duidelijk zijn dat de wereldgelijkvormigheid dus niet ver van ons bed ligt, maar op allerlei manieren bij ons binnen kan komen. Daarom moeten we ons laten hervormen. Het gaat God om de totaliteit van ons leven. Hij is niet tevreden als we Hem op zondag een paar godsdienstige uurtjes geven, terwijl de mentaliteit van deze wereld ons de rest van de week beheerst.

Mentaliteitsverandering

God wil ons leven in zijn totaliteit. Daarom moeten we ons laten hervormen. En dat is alleen maar mogelijk, zegt Paulus, door de vernieuwing van ons denken.

Bij dat woord 'denken' gaat het niet alleen om ons intellect. Dat zou veel te mager en te bloedarm zijn. Denken omvat in de bijbel veel meer dan alleen maar rationeel bezig zijn. Het woord dat Paulus hier gebruikt, zou je het beste kunnen weergeven als: inzicht, gezindheid, mentaliteit.

Er moet een verandering, een vernieuwing van onze mentaliteit plaatsvinden, zegt Paulus. Alleen als dat gebeurt, als die mentaliteitsverandering zich voltrekt, worden we hervormd. En dat hervormd worden is een proces dat voortdurend moet doorgaan. Paulus drukt dat uit in de werkwoordsvorm die hij gebruikt. Bovendien schrijft hij het aan mensen die al een tijdlang christen zijn.

Daarom kan niemand van ons zich ervan af maken met de opmerking: ik ben al Gereformeerd; laat me maar met rust; ik vind het zo al welletjes. Neen, zegt Paulus, wordt voortdurend hervormd. Elke dag moet voor jullie hervormingsdag zijn. Dat is nodig, want de gezindheid, de mentaliteit, van deze wereld heeft haar wortels in ieder van ons. Bovendien ademen we die mentaliteit nog dagelijks in. De atmosfeer is ermee verzadigd. We

worden er dagelijks in ondergedompeld via radio, televisie, werk en school. En we ondergaan de invloed ervan. We worden erdoor geïnfecteerd, juist omdat de wortels ervan ook in onszelf aanwezig zijn.

Daarom moeten we ons dagelijks openstellen voor Gods Woord en Geest. Want alleen dan worden we omgevormd en leren we steeds beter onderscheiden tussen de mentaliteit van deze wereld en de wil van God, de goede, welgevallige en volkomene. Alleen dan is ons leven een eredienst, een levend, heilig offer aan God, waar Hij plezier in heeft.

Offer

Offer: dat is weer zo'n term uit de oudtestamentische cultus die in het Nieuwe Testament een heel andere inhoud gekregen heeft. In de tempeldienst was het offer een dier. Het was geen levend offer, want het werd gedood. Er werden ook wel meeloffers gemengd met olie gebracht (Lev. 2). Uiteraard waren ook dat geen levende offers.

Maar wat deze offers gemeenschappelijk hadden, was dit dat ze uitsluitend in de tempel gebracht werden. Ze waren een onderdeel van een cultische eredienst. In die zin zijn wij het woord ook weer gaan gebruiken en is het de aanduiding geworden van collectegeld. De dienst der offeranden zijn we de collecte in de kerkdiensten gaan noemen. Hoe verzinnen we het eigenlijk! Voelt u de wereld van verschil tussen dit woordgebruik en wat Paulus hier met offer bedoelt? Hij verwijst met dit woord naar onszelf, naar de totaliteit van ons leven.

Iets dat je offert, geef je prijs. Je doet er afstand van. Daar gaat het om. Geef jezelf prijs aan God. 'Uw lichamen' staat er letterlijk. Paulus zegt dat zo om te voorkomen dat men het offer zou gaan vergeestelijken en het zou vastpinnen in de spiritualiteit. Want dat is ook een tendens die telkens weer de kop opsteekt. Dan wordt het spirituele leven het eigenlijke leven en over het gewone dagelijkse leven wordt dan wat denigrerend gedaan. Maar Paulus benadrukt: dat offer moet juist in dat gewone leven van elke dag gebracht worden, in heel concrete, tastbare dingen. Doe daarin afstand van jezelf. Laat God over jou beschikken.

Gods barmhartigheden

Dat is de grootste mentaliteitsverandering die je je kunt voorstellen. Want dat wil een mens nu net niet. Zichzelf uit handen geven doet een mens alleen maar als Christus en zijn Woord en Geest hem te machtig geworden zijn. Daarom beroept Paulus zich op Gods barmhartigheden. Dat is een fijn trekje. Paulus legt de zweep er niet over. Dat mogen wij wel graag doen: mensen opjagen, voortjagen, afranselen met bijbelteksten.

Paulus doet dat niet. Hij vermaant met een beroep op Gods barmhartigheden. Dat moeten we maar goed op ons laten inwerken en onszelf dan meteen

de vraag stellen: betekent die barmhartigheid van God in Christus inderdaad zoveel voor me, dat ik me zonder reserves aan Hem prijs wil geven?

Katholiciteit

Nu constateert de een sneller dan de ander dat er een breuk is of dat zo'n breuk dreigt. Het valt dan heel moeilijk tolerant te zijn, dat wil zeggen verschillen te dragen, zonder daar breuken van te maken. In die tolerantie zullen we ons moeten oefenen. We zullen het daarin ook wat verder moeten brengen dan we gewend waren. In de huidige situatie kan er nauwelijks een verschil zijn, of we vliegen er polemisch op af. We halen graag het door Schilder gebruikte woord aan: 'Wie niet polemiseert, is niet bekeerd'.

Het boek van Harinck heeft mij weer geleerd dat die uitspraak een beperkte waarde heeft. Want wie bekeerd is, weet met Jacobus 3:2 dat, wie niet struikelt in woorden, een volmaakt man is. Maar in het hele boek van Harinck kom ik maar één keer de mededeling tegen dat iemand (Greijdanus) een woord terugneemt. Het kan ook van bekeerd-zijn getuigen wanneer we ons eens een tijdlang in weten te houden en verschillen kunnen aanvaarden, wanneer jarenlange discussies daarover ons geen stap verder hebben gebracht.

Ik geloof ook dat het beter is het feit te accepteren dat er duidelijke verschillen zijn, zonder bijvoorbeeld te proberen om drie bladen weer tot één samen te voegen. Drie bladen waarin men fatsoenlijk met elkaar omgaat, zijn beter dan één blad waarin het toch touwtrekken wordt. Het viel mij op dat het blad De Reformatie in 1920 niet met argwaan ontvangen werd door de toen bestaande kerkelijke bladen, die toch stuk voor stuk moeten hebben gevoeld dat het nieuwe blad verlies van eigen abonnees zou kunnen betekenen. Was dat bij de verschijning van het jeugdblad Kivive en van Bij de Tijd ook het geval? Of werd er toen toch te veel gesnuffeld, of de geur van het nieuwe blad wel voldoende de oude vertrouwde nestgeur was? Meer dan eens heb ik mij ingedacht dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Christelijke Gereformeerde Kerken één gemeenschap zouden gaan vormen. Het ziet er niet erg naar uit, maar laten we ons dat even voorstellen. Het staat voor mij vast dat onze kerken tot

vereniging met de Christelijke Gereformeerde Kerken bereid zijn, ongeacht het feit dat de verschillen in die kerken onderling groter zijn dan in onze eigen kerken. Het gevolg zou wel zijn dat we in de verenigde kerken in plaats van drie opiniërende bladen er ineens vijf of misschien nog wel meer zouden hebben. De *Wekker* is er immers ook nog, en ik zie het niet gebeuren dat de *Bewaar het Pand-groep* zich met blad en al snel zal opheffen. Welnu, het is goed ons in eigen kring te oefenen in tolerantie als we met het oog op de katholiciteit van de kerk oprecht streven naar vereniging met een veel heterogener groepering dan we zelf zijn. Omdat alles tegenwoordig in de krant moet, lijkt het wel alsof onder ons alles uiteenspat en we – naar een zo langzamerhand vertrouwd geworden beeld – bezig zijn andere kerken links in te halen. Een enkele keer vermoed ik dat bij buitenstaanders die die uitdrukking gebruiken, de wens de vader is der gedachte. Eigen linksheid of het tolereren ervan komt in een vriendelijker daglicht te staan als het blijkt dat ook de vrijgemaakten al niet meer zo beginselvast zijn als ze vroeger leken.

Maar aan ons eigen adres zou ik willen zeggen: Wij kunnen zo bezig zijn met de verschillen, zo treuren over het verval onder ons, zo klagen over wat niet meer gereformeerd is als in de dagen vanouds, en zo op de ketting springen als anderen thema's aan de orde stellen die wij niet, of in elk geval niet zo op ons program hadden staan, dat we aan de vervulling van de onheilsprophetieën meewerken. Het is nodig te waken over de heiligheid van de kerk. Het is even nodig te laten blijken dat het ons menens is met de katholiciteit van de kerk.

Dit is het slot van een artikel, getiteld: 'Een frappante parallel', geschreven door Prof. Dr. J. Douma in zijn rubriek MOREEL BERAAD in de 'VARIANT' van het N.D. d.d. 9 oktober 1993. Ik heb er geen behoefte aan al te diep in te gaan op de huidige situatie in de gereformeerde kerken (vrijgemaakt). Niemand kan ontkennen, dat in die kerkengroep bepaalde spanningen zijn ontstaan. Of men op deze omstandigheden voorbereid was waag ik te betwijfelen. Velen hebben m.i. na de sluiting van de gelederen in de zestiger jaren gedacht, dat de rust definitief was teruggekeerd. Het getuigt overigens ook van een bepaalde dynamiek in het kerk-zijn wanneer men over dingen, die voorheen leken vast te staan, een bepaalde discussie op gang brengt. Tolerantie is een prachtig begrip. Als je geen tolerantie betracht, houd je geen kerk meer over. Dat kan iedereen met zijn klompen aanvoelen. Dat in dat kader een beroep wordt gedaan op de katholiciteit der kerk spreekt mij aan.

Alleen: tolerantie is een term, die belast is. Zo gauw wordt één en ander alleen in verband gebracht met de handhaving van de ware leer en

meent men soms direkt scherpe grenzen te moeten trekken. Men vergeet dan, dat vooral de liefde (zie I Cor. 13) hier een beslissende rol speelt. Ik denk hierbij aan het bekende adagium: In het wezenlijke eenheid, in het bijkomstige vrijheid, in alles de liefde. Zouden niet alleen wij, maar ook onze vrijgemaakte broeders niet eens onder deze belichting de recente kerkhistorie moeten bezien? Misschien kan het een stap vooruit betekenen op de weg naar elkaar!

O. Mooiweer

Enschede

Wilna Smienk-van t' Hul

Schuldgevoelens

Volgens mij komen ze bij vrouwen meer voor dan bij mannen, schuldgevoelens bedoel ik.

Hoe ontstaan schuldgevoelens. Er zijn twee hoofdoorzaken aan te wijzen: schuldgevoel door schuld en schuldgevoel door verantwoordelijkheid.

Laat ik een paar voorbeelden geven. U heeft beloofd met uw zoon naar een voor hem belangrijke sportwedstrijd te gaan maar omdat u met iets heel anders bezig was bent u de tijd totaal vergeten. Zoon boos of in tranen en u een schuldgevoel van hier tot gunder, er is niets meer aan te doen.

Of: u had u voorgenomen een oude vriend te bellen met wie het niet zo goed gaat de laatste tijd. Opeens is de avond alweer om en hebt u het nog niet gedaan. Wat Rrijgt u? Inderdaad, een levensgroot schuldgevoel.

Natuurlijk hebben mannen net zo goed schuldgevoelens als vrouwen. Ik denk alleen dat mannen ze beter verstoppen of voor zichzelf houden. Want ik hoor niet zo vaak een man zeggen: 'wat voel ik me toch schuldig'. Nee, ze constateren dat ze iets vergeten zijn, nou sorry, heel vervelend echt, tja kan iedereen overkomen hè, vergissen is nu eenmaal menselijk, ook ik ben niet feilloos, het was ook zo druk, ik was er die dag even met de gedachten niet bij! Neem dan vrouwen, die barsten voortdurend van de schuldgevoelens.

Ze verontschuldigen zich continu, geven ook wel de omstandigheden de schuld maar toch: 'en toen voelde ik me zó schuldig'. Ikzelf heb er ook vaak last van, terecht of onterecht.

Er zijn van die periodes dat er veel op je af komt en dan kun je niet aan alle

verwachtingen van alle mensen om je heen voldoen. Soms kan ik echt verlangen naar een klein kringetje van bekenden. Heerlijk om niet zoveel mensen te kennen zodat ik me ook niet zo verantwoordelijk voor iedereen hoeft te voelen. Begrijp me niet verkeerd, dit is dus de tweede soort schuldgevoel, nl. het schuldgevoel dat je jezelf aanpraat.

Er circuleren voortdurend allerlei mensen door je hoofd op wie je je meer of minder betrokken voelt. Je wilt contact met ze houden, ze ondersteunen, begrip tonen enzovoorts. Voor die mensen zelf hoeft dat helemaal niet op te gaan, die verwachten misschien niets van je, maar ja je voelt je nu eenmaal verantwoordelijk.

Omdat je toch mens blijft en de dag nooit langer wordt dan 24 uur en er altijd allerlei dingen 'even tussendoor' geregeld moeten worden, ben je die dag alweer niet aan dat volgens jou verplichte bezoekje of telefoontje toegekomen.

Vervelend, nou morgen dan maar. En zo rijgen de dagen zich aaneen. Is dit nu terecht, vraag ik mij af. Hebben meer mensen dit in die mate of ben ik gewoon niet helemaal lekker.

Beeld ik mij die verwachtingen van anderen in, kan ik er niet zonder of moet ik echt als een geestelijke Florence Nightingale door het leven gaan. De waarheid ligt zoals gewoonlijk ergens in het midden. Natuurlijk is het niet goed om je van niemand iets aan te trekken, om als een egoïst door het leven te gaan. We kennen allemaal wel van die mensen bij wie het nooit opkomt om jou eens te bellen als je in de put zit, die nooit spontaan vragen hoe het met je gaat.

Maar volmaakt zijn we ook geen van allen en dus laten we hier en daar wel eens een steekje vallen. Want die schuldgevoelens zijn ook wel eens terecht natuurlijk. Je vriendin had het ook enig gevonden als je haar meteen had gebeld en een excuus is echt wel eens nodig bij nalatigheid.

Als mensen onder elkaar moeten we kunnen accepteren dat we niet volmaakt zijn maar we moeten dat denk ik ook van onszelf accepteren. En we moeten misschien beter leren om prioriteiten te stellen. Elke dag zijn er nu eenmaal vaste dingen die gebeuren moeten. Het helpt al om gewoon een lijstje te maken waar je al die dingen in volgorde van belangrijkheid op zet. En dan simpelweg afstrepren, voor mij is dit een probaat middel tegen schuldgevoel.

Als ik me heel erg opgejaagd voel denk ik wel eens aan Jezus die door het land trok. Wat was er veel voor Hem te doen en in zo weinig tijd. Wat werd er door mensen aan Hem getrokken.

'Meester ga mee: mijn dochter, mijn knecht, mijn slaaf, mijn vriend, ikzelf.....' Maar Hij nam overal de tijd voor en vond alles wat op Zijn weg kwam belangrijk. Hij liet zich niet gek maken door alles wat nog voor de avond gebeuren moest.

Wat zou ik dan wijzer willen zijn!

J.J. Oostenbrink, Utrecht

Overheid en kerkelijke huwelijksbevestiging (2)

Niet-huwelijkse samenlevingsvormen

Toen het voornemen het verbod af te schaffen omdat het „niet meer van deze tijd” zou zijn werd afgekondigd kwam ook de opkomst en de evt. regeling van niet-huwelijkse samenlevingsvormen ter sprake. Het een staat ook niet los van het ander. Dat verband werd ook door de genoemde commissie onderkend. Natuurlijk zou de opheffing van het verbod geen directe juridische gevolgen hebben voor niet-huwelijkse samenlevingsvormen. Dat niet. Maar indirect toch wel. Namelijk in die zin, dat het denkbaar zou zijn, aldus de commissie, „dat de wetswijziging (de afschaffing van het verbod. J.J.O.) een ontwikkeling in gang zet waarbij een stijgend aantal ongehuwd samenwonenden een kerkelijke huwelijksplechtigheid zal doen plaats vinden zonder een burgerlijk huwelijk te sluiten”. (Dat moeten die kerken dan wel willen natuurlijk). De vraag of het gewenst zou zijn het verbod af te schaffen zou, aldus de commissie, ook bij de besluitvorming over eventuele regelgeving op het gebied van niet-huwelijkse samenlevingsvormen moeten worden betrokken.

Registratie bij samenwonen

Wat dat laatste betreft voltrekt zich geleidelijk aan nog een andere verschuiving in opvattingen. De commissie Kortman, zo schreef ik vorig jaar kwam met het voorstel tot invoering van de registratie van twee nieuwe 'leefvormen', een 'zware' en een 'lichte'. Naast de reeds bestaande voorschriften omtrent het huwelijk. Het burgerrechtelijk huwelijk zou dus blijven bestaan maar worden aangevuld met twee nieuwe mogelijkheden. Een 'zware registratie', die eveneens zou moeten worden voltrokken door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Die vorm zou dan kunnen worden gekozen door hen die „niet willen of kunnen” huwen, maar wel – publiekelijk – tot uitdrukking willen brengen een duurzame verantwoordelijkheid ten opzichte van elkaar op zich te willen nemen. Daarnaast een 'lichte registratie', vooral bedoeld om misbruik van een groot aantal regelingen met financiële gevolgen te voorkomen. Het kabinet heeft inmiddels laten weten in principe toch te willen kiezen voor een enigszins *andere opzet*. Anders in tweeërlei opzicht. Het wil voorts nog afzien van het invoeren van die lichte registratie. De nadelen bleken al te groot. Een echte bijdrage aan o.a. de fraudebestrijding was er toch niet van te verwachten. De zaak lag ook te ingewikkeld. Onderzoek had uitgewe-

zen, dat enkele *duizenden* bepalingen in de wetgeving dan nader op hun merites zouden moeten worden bezien en evt. gewijzigd.

Van meer principieel belang is de tweede wijziging. Aanvankelijk koos men voor een opzet, waarin er – in veel gevallen – zou kunnen worden gekozen. Tussen het huwelijk en die zware registratie. Thans is het kabinet van mening, dat die zware registratie alleen open moet staan voor hen, *die niet kunnen trouwen*. Voor wie er een zogenaamde huwelijksbeletsel bestaat. Concreet: Die zware registratie zou dan open kunnen staan voor bij voorbeeld broer en zus of vader en dochter of voor een stel homo's of lesbiennes. Huwelijk en 'zware registratie' zouden elkaar, indien dit nieuwe voornemen tot wet zou worden verheven, uitsluiten. De rechtsgevolgen zouden overigens wel in beide gevallen 'in grote lijnen' gelijk zijn al zouden er wel enkele uitzonderingen blijven. Gehandhaafd wordt het familierechtelijke uitgangspunt, dat de ouder van een kind de moeder of de vader is van wie het afstamt. Bij die zware registratie zouden de consequenties daarvan dan in bepaalde gevallen kunnen worden 'opgelost', zo meent het kabinet, door voor de partner dan een vorm van 'medegezag' in het leven te roepen in gevallen dat de ander alléén met het gezag over dat kind belast is.

Consequenties voor onze kerken

Wat zou een en ander nu voor consequenties kunnen/moeten hebben voor onze kerken? De kerken en de overheid zullen het huwelijk, zo schreef ik vorig jaar, vanuit een sterk verschillende invalshoek (kunnen) bekijken. Beiden hebben hun eigen verantwoordelijkheid en hun eigen taak. Niet dat de Schrift niet voor beiden zou gelden. Maar ze hebben wel een in menig opzicht geheel verschillende taak. Als er voor de overheid geen huwelijksbeletsel is en de ambtenaar van de burgerlijke stand tot huwelijksluiting kan overgaan, wil dat nog niet zeggen, dat de kerk tot huwelijksbevestiging kan en moet overgaan. Die door de kerken op grond van de bijbel te markeren normen zullen bepaald niet lichter en in feite ook veel fundamenteeler zijn dan die van de overheid. Die huwelijksbevestiging is er in ieder geval niet voor de 'show', om het geheel een meer 'stijlvol gebeuren' te doen zijn. Vanwege de 'dominee in toga' en het 'leuke intieme kerkje'. Of omdat je er dan veel leukere trouwfoto's bij krijgt.

De verandering in standpunt van het

Redactioneel

Door een fout mijnerzijds is het vervolg van het artikel van J.J. Oostenbrink, Overheid en kerkelijke huwelijksbevestiging, (nr. 20, blz. 358) niet in het vorige nummer van Opbouw geplaatst. Met verontschuldiging aan de schrijver plaatsen we het alsnog.

K. Muller

kabinet t.a.v. de 'zware registratie' maakt m.i. in ieder geval wel duidelijk, dat de discussie, of je ook in dát geval tot huwelijksbevestiging zou moeten (kunnen) besluiten, m.i. dan achterhaald zou zijn. Bij een evt. zware registratie voor hen die niet kunnen trouwen is er in ieder geval geen sprake van een huwelijk of van iets dat onder een enigszins gewijzigde naam daar toch mee zou moeten worden gelijkgesteld. Da is een wijziging in standpunt van het kabinet, die alleen maar meer helderheid schept. Laten we hopen, dat als een wetsontwerp over de registratie van dergelijke 'leefvormen' wordt ingediend, de Tweede Kamer door middel van het recht van amendement niet verder op de huwelijksbepervende toer gaat. De voornemens van sommige politieke partijen, waaronder het CDA, stemmen overigens niet erg hoopvol.

Wat het strafrechtelijk verbod betreft, is, zo meldde ik al, inmiddels duidelijk dat de minister zijn aanvankelijke plan om dat af te schaffen heeft laten varen. M.i. kunnen we daar dankbaar voor zijn. Niet alleen vanwege de argumenten, aangedragen in het advies van de bovengenoemde Permanente Commissie, maar ook omdat in een door individualisme gekenmerkt tijdperk de waarde en de uniekheid van het huwelijk om het zacht te zeggen wel enige onderstreping kan gebruiken.

Die argumenten leren ons ook om als kerken zeer voorzichtig te zijn in gevallen waarin in plaats van het huwelijk voor een andere 'leefvorm' wordt gekozen. Zelfs de overheid stuit bij plannen om enige orde te scheppen op het terrein van die „andere leefvormen” op steeds meer problemen.

Johan Klein, Rijswijk

Een vaste burcht (Gez. 401)

„Zeg aan uw heer dat, al waren er in Worms zoveel duivels als pannen op de daken, ik er toch heen zou gaan.” Dat was Luthers antwoord, toen zijn vriend, de hofdichter Spalatinus, boden naar hem toestuurde met de waarschuwing niet naar Worms te gaan. Ook andere vrienden waarschuwden hem: „Er zijn in Worms zoveel kardinalen en bisschoppen! Ze zullen u verbranden, zoals ze met Hus hebben gedaan!” Ook zij krijgen een pittig antwoord: „Al was de ganse weg van Wittenberg naar Worms één groot vuur, waarvan de vlammen tot aan de hemel reikten, dan zou ik in de naam des Heren er doorheen wandelen, vóór hen verschijnen en de Heer Jezus belijden.”

„Christus leeft!” houdt hij zijn bezorgde vrienden voor, en aan Spalatinus schrijft hij: „Met de hulp van Christus zal ik het Woord op het slagveld niet verlaten.” Luther gaat. Onderweg wordt hij overal luid toegejuicht. Als een overwinnaar rijdt hij Worms binnen. De mensen drommen in de huizen en in de straten samen om een glimp van de reformator op te vangen. Sommigen gaan op het dak staan en nemen pannen weg om een steunpunt voor hun voet te hebben. Zo slinkt het aantal dakpannen in Worms. Maar het aantal duivels?

„Tenzij door de Schrift”

Als Luther de volgende dag voor keizer en kardinalen staat, raakt hij van al die hoogwaardigheidsbekleders diep onder de indruk. Volgens sommigen wordt hij daar door vreesachtigheid overvallen. In ieder geval gebruikt hij geen ferme woorden, maar stelt zich bescheiden op. Luther is reformator, geen revolutionair. Als men van hem verlangt dat hij al zijn geschriften zal herroepen, vraagt hij om 24 uur bedenktijd. De dag daarop voert hij vier uur lang het woord, waarbij hij zijn tegenstanders uitnodigt hem uit het Woord van God van zijn ongelijk te overtuigen. Tenslotte dwingt de kanselier hem tot een antwoord: herroept hij zijn geschriften, ja of nee? Luthers antwoord is uiterst eenvoudig: „Welnu, dan zal ik een antwoord geven dat niet bijten of stoten zal. Tenzij ik overtuigd word door de Schrift of door juiste redenering, kan noch wil ik iets herroepen. Het is veilig noch juist om tegen je geweten in te gaan. God sta mij bij. Amen.”

Keizer Karel verklaart hem vogelvrij. In een edict richt hij zich tot alle inwoners van zijn rijk: „Gij zult voor- en genoemde Luther gastvrijheid, onderdak en een bed weigeren; niemand zal hem voeden en verzorgen met eten en drinken. Waar hij hem ook tegenkomt, zult gij hem gevangen nemen en aan Ons uitleveren. Wat betreft zijn vrienden en volgelingen, bevelen wij dat gij ze zult aanvallen, overmeesteren, hun bezittingen grijpen en aan hen ontfouten en ze tot uw eigen bezit maken.

Wat betreft de boeken van Maarten Luther, bevelen wij dat niemand het zal wagen ze te kopen, verkopen, in zijn bezit te hebben, te vermenigvuldigen of te drukken; of ze aan te hangen, te prediken of te verdedigen of op enigerlei wijze voor ze op te komen. Wij verordenen dat de werken van Luther verbrand zullen worden en zo en door andere middelen vernietigd zullen worden.”

Daar op de Rijksdag te Worms in 1521 begint zich de achtergrond te vormen voor Luthers 'Ein feste Burg', waarvan het 4e couplet in de Liedboek-vertaling luidt:

*Gods heilig woord alleen houdt stand,
Gods waarheid zal ons staven.
Hij leidt ons en met milde hand
schenkt Hij zijn geestesgaven.
Al rooft de tyrant
ons wat hij maar kan,
ons goed en ons bloed, –
laat hem zijn overmoed!
Gods rijk blijft ons behouden.*

Luthers eerste lied

Een jaar eerder, in 1520, had Paus Leo met soortgelijke bewoordingen als die van keizer Karel, de kerkelijke banvloek over hem uitgesproken. Luther en zijn volgelingen zouden in het vervolg „geëxcommuniceerden, vervloekten, veroordeelden, ketters, hardnekkigen zijn, beroofd van al hun bezittingen. De trouwe christenen, allen zonder uitzondering, zal worden aangezegd deze mensen te schuwen.” Toch houdt Karel V zich aan zijn belofte van vrijgeleide. Luther komt niet, zoals Jan Hus een eeuw eerder, op de brandstapel. De eerste 21 dagen is hij veilig. Vrienden ontvoeren hem naar de Wartburg. Daar smeedt hij het Wapen tegen de duivel door het Woord van God in het Duits te vertalen, zodat voortaan iedereen het kan lezen. Begin juli 1523 bereikt hem een ontsnellend bericht: op de Groote Markt in Brussel zijn twee van zijn aanhangers, jonge Augustijnse monniken, levend verbrand! De eerste 'slachtoffers' van zijn reformatie zijn gevallen: Johannes van Essen en Hendrik Voes. Zo moedig als hij op de weg naar Worms zijn eigen martelaarsdood onder ogen zag, zo radeloos is hij nu. Enkele dagen is hij de vertwijfeling nabij. Het is zijn schuld dat deze jongemannen moesten sterven! Als hij het nu eens bij het verkeerde eind heeft, dan zijn ze door zijn toedoen in het eeuwig verderf terechtgekomen! Het zal niet de laatste keer zijn dat Luther door twijfel wordt besprongen. Maar na enkele dagen richt hij zich fier óp. Hij grijpt de luit en dicht zijn eerste lied, dat hij opdraagt aan de christenen in Holland, Brabant, Vlaanderen en Henegouwen. Hij schrijft er boven: „Een nieuw lied voor de twee martelaren voor Christus, te

Brussel door de Leuvense ¹ sofisten verbrand.” Het wordt... een danklied!

*Ein neues Lied wir heben an,
Das walt Gott, unser Herre,
Zu singen, was Gott hat getan
Zu seinem Lob und Ehre:
Zu Brussel in dem Niederland
Wohl durch zween junge Knaben
Hat er sein Wundermacht bekannt,
Die er mit seinen Gaben
So reichlich had gezieret.*

*Der erst recht wohl Johannes heiszt, ²
So reich an Gottes Hulden,
Sein Bruder Heinrich nach dem Geist,
Ein rechter Christ ohn Schulden:
Von dieser Welt gescheiden sind,
Sie han die Kron erworben,
Recht wie die frummen Gotteskind'
Für sein Wort sind gestorben,
Sein Märt'rer sind sie worden.*

Lutherse eerste gezang was een lied van troost voor de gelovigen in de Nederlanden: Johannes en Hendrik zijn niet voor niets gestorven, hun dood heeft God verheerlijkt (Johannes 21:19). Spreekt het mij zo sterk aan, omdat ik de namen Johannes Hendrik draag?

In zijn boek 'Tussen de regels, de samenhang van kerkgeschiedenis en kerklied' schreef C.P. van Andel over Luthers eerste lied (blz. 62): „De toon van dit 'nieuwe gezang' is blij en opgewekt. In 12 strofen beschrijft de dichter de martelaarsgeschiedenis van zijn ordebroeders, die als eersten werden waardig gekeurd het leven te geven voor de goede zaak. Het valt op dat dit lied een merkwaardige parallelie vertoont met vele martelaarsliederen uit de eerste eeuwen der kerkgeschiedenis. Ook toen was het niet de bedoeling van de dichters een erezuil op te richten voor de martelaren, maar God te danken en te loven voor het voorbeeld van trouw en vastberadenheid, dat Hij aan zijn kerk schonk. De gebeurtenis in Brussel heeft diepe indruk op Luther gemaakt. Het was duidelijk tot welke consequenties zijn optreden kon leiden. (...) Zo werd de dichter geboren, die in het lied de mogelijkheid vond zijn diepste gedachten onder woorden te brengen.”

Islam 1529

Maar de duivel had meer noten op zijn zang. Op 17 oktober 1529 hoort Luther dat de legers van de Turkse sultan voor de poorten van Wenen staan. De Balkan is goeddeels veroverd. Gaat Europa hetzelfde lot tegemoet als Noord-Afrika en het Byzantijnse Rijk en worden volgende generaties uit de Koran onderwezen in plaats van uit de (door Luther met zoveel passie vertaalde) Schrift: het Woord van God, die wél een Zoon heeft? De schrik slaat de

reformator om het hart.

Een week later hoort hij dat de Turken het beleg hebben moeten opgeven. Het gevaar van een islamitisch Europa is afgewend! Velen menen dat dát het moment is waarop Luther de luit grijpt en zijn meest bekende lied wordt geboren:

*Ein feste Burg ist unser Gott,
ein gute Wehr und Waffen.
Er hilft uns frei aus aller Not,
die uns jetzt hat betroffen.
Der alt böse Feind
mit Ernst ers jetzt meint:
gross Macht und viel List
sein grausam Rüstung ist,
auf Erd ist nicht seinsgleichen.*

*Mit unsrer Macht is nichts getan,
wir sind gar bald verloren;
es streit für uns der rechte Mann,
den Gott hat selbst erkoren.
Fragst du, wer der ist?
Er heisst Jesus Christ,
der Herr Zebaoth,
und ist kein andrer Gott,
das Feld muss er behalten.*

*Und wenn die Welt voll Teufel wär
und wollt uns gar verschlingen,
so fürchten wir uns nicht so sehr,
es soll uns doch gelingen.
Der Fürst dieser Welt,
wie saur er sich stellt,
tut er uns doch nicht;
das macht, er ist gericht'.
Ein Wörtlein kann ihn fällen.*

*Das Wort sie sollen lassen stahn
und kein' Dank dazu haben;
er ist bei uns wohl auf dem Plan
mit seinem Geist und Gaben.
Nehmen sie den Leib,
Gut, Ehr, Kind und Weib;
lass fahren dahin,
sie habens kein' Gewinn,
das Reich muss uns doch bleiben.*

Wie is de vijand?

De oude legende wil dat 'Ein feste Burg' is ontstaan op de Rijksdag te Worms. Maar in de verschillende gezangboeken die Luther in 1524 laat verschijnen, komt het lied niet voor. Vóór 1528 zijn er geen bewijzen van zijn bestaan. Later werd aangenomen dat Luther het in 1529 schreef, toen de Turken waren weggetrokken van Wenen. Ook die theorie wordt intussen aangevochten. In het 'Compendium bij het Liedboek voor de kerken' schrijft Ad den Besten bij gezang 401: „Wilhelm Lücke meent op goede gronden te mogen aannemen dat het tussen 1526 en 1528 geschreven is. Dat was een tijd vol persoonlijke aanvechting in Luthers leven, een tijd waarin bovendien verscheidene van zijn vrienden door de pest werden weggerukt. Lücke heeft aangetoond dat de woorden en beelden van het lied een grote mate van overeenkomst hebben met de bewoordingen die we in deze periode in enkele van Luthers brieven aantreffen.” Tot zover Ad den Besten, die het lied samen met Jan Wit voor het Liedboek

vertaalde. Ik hoop hierboven te hebben aangetoond dat bepaalde bewoordingen die Luther in 'Ein feste Burg' bezigt, ook tijdens de Rijksdag te Worms al tot zijn 'jargon' behoorden. Er is een konstante in Luthers leven, en als men de inhoud van het lied alleen wil verklaren vanuit een direkte aanleiding, loopt men gevaar de betekenis ervan te versmallen.

Waarom is men er zo nieuwsgierig naar wat de direkte aanleiding tot 'Ein feste Burg' is geweest? Het gaat om meer dan historische interesse, men verbindt er vaak nogal vergaande conclusies aan. De vraag naar de aanleiding wordt dan onmiddellijk verbonden met de vraag wie Luther bedoelde met *de vijand* in het 1e couplet. Al in 1531 funktioneerde het gezang als hét protestantse strijdlied tegen de roomsen. Het verhaal dat het te Worms is geboren past daar goed bij. De vijand is dan natuurlijk de Paus en zijn wapentuig de inquisitie. (Nog tot in onze eeuw hanteerden Nederlandse protestanten de woorden „Hier stá ik! Ik kan niet anders!” als wapen om de roomsen erónder te houden.)

Toen de gedachte postvatte dat Luther zijn lied schreef n.a.v. de Turkse belegering van Wenen, werd de konklusie getrokken: de vijand in de 1e strofe is niet de Paus, maar de Turkse sultan; Luther richt zich in dit lied niet tegen de roomsen, maar tegen de mohammedanen.

Maar nu, nu de Turken „vreemdelingen en bijwoners binnen onze poorten” zijn – of genaturaliseerde Nederlanders en Duitsers, moeten pest en problemen hen als aanleiding tot 'Ein feste Burg' vervangen. Pest en problemen kunnen zich per slot niet emanciperen, Roomsen en Turken kunnen dat wel (al bewijzen de beelden van Mölln en Solingen hoe broos die emancipatie kan zijn!).

Onze Aanvoerder

'Vlees en bloed' spelen in deze interpretaties een m.i. te belangrijke rol. De Wittenbergse nachtegaal zingt in dit lied niet „tegen bloed en vlees, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in de hemelse gewesten” (Efeze 6:12). „Der alt böse Feind” in de 1e strofe is niet de Paus, de sultan, de perikelen of de pest, maar de oude slang, die al in het paradijs probeerde Gods woorden verdacht te maken! De Turkse sultan met zijn legers ('*gross Macht*'), de Paus met zijn inquisitie ('*viel List*'), de pest die haar duizenden versloeg ('*gross Macht*') en de aanvechtingen die een christen bespringen juist op het moment dat hij zwak is ('*viel List*'), vormen in die tijd de stukken van Satans uitrusting, de „overmacht die hij in het veld bracht”. „Zijn gruwelijke uitrusting” noemt Luther dat. Satanstuig. In de volgende coupletten houdt Luther het beeld van een veldslag vol³. Ik zal deze strofen stuk voor stuk bespreken.

Strofe 2:

Tegenover die overmacht van de duivel

zijn wij vrijwel onmiddellijk verloren. Maar dan treedt de juiste man voor ons in het strijdperk, door God zelf uitverkoren. Wie hij is? *Jezus* (= de HERE redt). *Christus* (= Gezalfde). *De Heer Zebaoth* (= de Heer van de legerscharen). Die laatste naam wordt in het Oude Testament voor God zelf gebruikt: JHWH Zebaoth. Luther schrikt er niet voor terug deze naam aan Christus te geven: in Jezus staat God zelf ons met al zijn engelen terzijde. Hij is de enige die „het veld kan behouden”: Hij heeft de overheden en machten ontwapend en zo over hen gezegevierd.... aan het kruis (Kol. 2:15). Wie zijn kruis opneemt en Christus navolgt, sluit zich aan bij een overwinnend leger: daarvan zingt Luther in

Strofe 3:

Als je strijdt aan de kant van de Heer van de legerscharen, is die helse overmacht opeens niet meer zo afschrikwekkend: „*Al was de wereld vol duivels, die ons wilden verslinden met huid en haar, toch zijn we niet zo bang meer, want het zal ons tóch GELUK-KEN! Zo verschrikkelijk als de overste van deze wereld zich tegenover ons opstelt, zo verschrikkelijk kan hij ons niet treffen: dat komt omdat hij al veroordeeld is. Eén woordje kan hem doen vallen.*”

Strofe 4:

In de laatste strofe maakt Luther duidelijk welk wapen Christus ons in de hand drukt om sterk te kunnen staan tegenover de Tegenstander. Het is het woord dat Jezus zelf hanteerde, toen ook Hij door de duivel werd verzocht: „Er staat geschreven”. Luther noemt als wapens: *het Woord, en de Geest met zijn gaven*. De Satan kent het Woord namelijk ook en hij weet het te hanteren, zelfs tegenover Jezus in de woestijn. Alleen de Geest kan ons leren het Woord trefzeker te richten in dienst van de Gekruisigde⁴. Ook al betekent dat... het kruis: „*Al nemen zij lichaam, goederen, eer, kind en vrouw van ons af: laat het maar varen – het levert hún geen winst op en óns blijft het Rijk behouden.*” Zo beëindigt Luther zijn lied. Al kunnen we het kruis niet ontlopen (wil hij zeggen), de overwinning kan men ons niet meer afpakken: als we delen in Jezus' lijden, is dat om ook te delen in zijn verheerlijking (Rom. 8:7). Hij weet wat het is om vanwege zijn trouw aan God *ongelijk behandeld* te worden.

Islam 1993

Als we op 6 november (mijn verjaardag) op onze jaarlijkse ontmoetingsdag van Open Doors (voorheen Kruistochten) in Ermelo samen dit lied zullen zingen, zullen we dat doen in solidariteit met de Lijdende Kerk van nú. Die bevindt zich, na het ineensstorten van het communisme, goeddeels in de wereld van de islam, die net als in de dagen van Luther oprukt: naar het noorden in de voormalige Sovjetrepublieken, naar het zuiden in Afrika. In die wereld neemt geweld tegen chris-

tenen hand over hand toe. In Egypte, Pakistan, Nigeria en Soedan sterven martelaren voor Christus. Maar ook in een van de laatste communistische landen, de Chinese Volksrepubliek, is de christenvervolg de laatste paar jaar veel heviger geworden. Zoals een wesp in september, die nog éénmaal steekt voor hij sterft.

De aktualiteit van 'Een vaste burcht is onze God' kan ik het beste illustreren met het verhaal van Sunday Adembambo. Sunday was een jonge Nigeriaan die slachtoffer werd van de onlusten tussen moslims en christenen in het voorjaar van 1992.

Bij die onlusten was Sunday's kerk in brand gestoken en toen hij dat hoorde, ging hij op onderzoek uit. Onderweg stuitte hij op een groep fanatieke moslims, die hem ruw tegen de grond smeten. Toen Sunday in plaats van het verplichte 'Allahu akbar' (Allah is groot) de naam van Jezus aanriep, gaven ze hem nog één kans zijn 'fout' te herstellen. Toen hij opnieuw de naam van Jezus uitsprak, sneden ze hem zijn tong af, evenals zijn geslachtsdelen. Al die tijd bleven zijn handen stijf om zijn Bijbel geklemd. Tot ze ook zijn handen afhakten. Sunday stierf, zich vastklemmend aan Gods Woord en met de naam van Jezus op zijn lippen. *Das Reich muss ihm doch bleiben.*

Christenen in Rusland bidden al decennialang voor ons, christenen in de vrijheid. Omdat ze bang zijn dat ons geloof meer te lijden heeft van de welvaart dan hun geloof van de vervolgingen te lijden heeft gehad. Willen wij met hen overwinnen?

Noten

- 1 Luther schreef: 'Löwense Sofisten': een woordspeling met Leuven en Paus Leo.
- 2 Johannes betekent: de HERE is genadig.
- 3 In het Compendium bij het Liedboek probeert Ad den Besten bij gezang 401 aan te tonen dat Luther 'Ein feste Burg' niet als een strijdlied heeft bedoeld. Die opvatting heeft gevolgen gehad voor de wijze waarop hij, samen met Jan Wit, dit gezang vertaalde. Oktober '94 hoop ik in een artikel in dit blad aan te tonen dat 'Ein feste Burg' van het begin af aan een strijdlied geweest is, zij het dan een dikwijls misbruikt strijdlied.
- 4 In zijn berijming (Enige Gezangen, nr. 24) vond J.J.L. ten Kate het niet nodig de regels 'Er is bei uns wohl auf dem Plan mit seinem Geist und Gaben' te vertalen. Wellicht paste het niet bij zijn heldentenor.

Reis door Turkije (8)

P.C. van Wijk

Van Hierapolis naar Smyrna

Toen we de opgravingen van het oude Hierapolis gingen bekijken, was het eerste dat we zagen een stuk van een oude stenen poort met een kruis boven de poort. Het is een restant van een kerk uit de 5de eeuw. De kerk lag aan de hoofdstraat, die dwars door Hierapolis ging en die voor een groot deel is uitgegraven en nu nog (weer) begaanbaar is. Het genoemde kruis is het bekende Christus-monogram, dat dus direct herinnert aan de arbeid van o.a. Filippus, die hier in de buurt ook begraven zou zijn. In het verleden moet hier een grote christelijke gemeente zijn geweest. Het is de moeite waard de brief aan de Colossenzen eens te lezen. We deden dat de dagen, dat we hier in de buurt waren. Paulus wijst er in hoofdstuk 2 : 1 e.v. op, dat hij een zware strijd heeft gevoerd voor de gelovigen in Colosse en Laodicea en we mogen best daaraan toevoegen Hierapolis. Er waren hier in de buurt veel dwaalleraars die de gemeenten op het dwaalspoor hebben willen brengen. Maar ook het nieuwe leven (Col. 3) is in deze plaatsen opgebloeid en eeuwenlang heeft het christendom hier zijn invloed doen gelden. Totdat ook hier anderen kwamen, die van het heil in Christus niets wilden weten. Bekend is, dat in de 11de en 12de eeuw de Seldsjoeken de bewoners uit de stad hebben verdreven. Ook toen waren er al etnische zuiveringen!

Al wandelend door de hoofdstraat van Hierapolis zie je restanten van winkeltjes, een flink theater, een Romeinse triomfpoort en allerlei soorten graven. Er is een terrein met mooie en minder mooie stenen 'grafkisten', vaak mooi bewerkt met afbeeldingen en opschriften. Er zijn ook grote grafmonumenten, soms wel zo hoog als een huis. Ze staan her en der verspreid over het terrein en vormen zo een 'dodenstad'. Uit de opschriften blijkt o.a. wat voor mensen in Hierapolis hebben gewoond: tapijtwevers, wolbewerkers, kooplieden enz.

Op weg naar Smyrna

Ondanks al het geklauter over stenen en hobbels waren we aardig uitgerust in Pamukkale en gingen opgewekt op weg naar Smyrna (tegenwoordig Izmir). We deden dat met een flinke omweg, want we wilden onderweg nog

een paar plaatsen van de 'zeven gemeenten' aandoen.

En zo kwamen we in Alasehir, het vroegere *Filadelfia*. Het was een mooie tocht, dwars door de bergen heen. Veel ouds was er niet te zien. Slechts enkele stukken muur, een kleine mooie boog. Die boog heeft waarschijnlijk iets te maken met een markthal. Markten waren er vroeger allicht. En tenslotte vonden we ook nog restanten van een christelijke basiliek uit de 12de eeuw. Zelfs zijn er nog kleine stukken van fresco's te zien. We hebben de brief aan de gemeente van Filadelfia daar gelezen. In die brief komen kernachtige zinnen voor (Openb. 3 : 7 e.v.). In het begin meteen al: 'Dit zegt de Heilige, ... die opent en niemand zal sluiten, en Hij sluit en niemand opent.' Dat laatste wordt nog nader uitgewerkt. Want Johannes mag schrijven, dat de gemeente een geopende deur heeft gekregen, die niemand sluiten kan. De gemeente heeft wel kleine kracht, maar zij heeft het ontvangen Woord bewaard. En daarom zal de opgestane Heer er voor zorgen, dat tegenstanders zich voor de gemeente zullen neerwerpen en zullen erkennen, dat Hij de gemeente liefheeft. Het is een bemoedigend en troostvol woord, zonder ernstige waarschuwing. De Heiland zal de zijnen maken tot een zuil in de tempel van Zijn Vader. Dat moet de 'kleinen' in Filadelfia hebben aangesproken. Zuilen zullen er in die tijd ook in Filadelfia wel zijn geweest. Zuilen ondersteunen iets. Zo mogen de gelovigen straks van werkelijk belang zijn voor de tempel Gods.

De gemeente in Filadelfia heeft eeuwen lang bestaan, tot in het eind van de 14de eeuw toe. Ongeveer 50 km verder ligt Sardes, dicht bij het tegenwoordige Sart. Het kostte weinig moeite de oude stad te vinden, want er zijn opgravingen gedaan over een groot gebied. In de 8ste eeuw voor Christus was deze plaats de hoofdstad van een groot rijk. Na een paar honderd jaar kwam er een einde aan het rijk en weer later werd de stad platgebrand. In de Romeinse tijd kwam Sardes weer tot bloei. De stad werd de hoofdstad van de provincie Lydia en ze werd tot een sterke stad gemaakt met forten en dikke muren. En natuurlijk kwam er ook een tempel, ook hier ter ere van Artemis, een theater en een gymnasium en ook een christelijke basiliek met mozaïeken en muurschilderingen. Van dit alles zijn nog restanten te zien. Geheel hergebouwd is een oude synagoge van 80 meter lengte. De christenen moesten het hier niet gemakkelijk hebben gehad. Ze zijn ook niet trouw gebleven, want in Openbaring lezen we, dat Johannes zegt, dat ze een dode gemeente zijn. Er zijn er slechts enkelen, die hun kleren niet hebben bezoedeld en zij zullen eens witte kleren dragen. Het duurde lang, voordat we in Sardes waren uitgekeken en daarom besloten we niet meer naar Thyatira (Akhisar) te gaan, maar de

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

Drs. M.H.T. Biewenga, predikant te Emmeloord, heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Wijziging jaarprogramma T.S.B.

Opnieuw een wijziging in het jaarprogramma van T.S.B. In verband met de landelijke ontmoetingsdag van onze kerken is de bijeenkomst van T.S.B. van 16 april 1994 verschoven naar 9 april 1994. (Eerder was al de bijeenkomst van 13 november a.s. verschoven naar 20 november a.s.)
G. van Dijk, secretaris

Lijst van studenten met preekconsent

J. van 't Hof, Dorlandsweer 51, 3363 JD Slidrecht, 01840-19012
C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562 (beroepbaar)
J.P. Koedijk, Spinner 23, 1625 VC Hoorn, 02290-31051
A. ten Napel, 't Skûtsje 13, 8501 SJ Joure, 05138-17573
S. Pirot, Leenveldstraat 84, 3740 Bilzen-Beverst (B), 09-3211332477
J. Schouls, Fabristraat 59a, 3117 MH Schiedam, 010-4265867
R. Venderbos, Jan Campertlaan 5, 2343 DH Oegstgeest, 071-156072
W. v.d. Wind, Prinses Christinaweg 17, 4151 CH Acquoy, 03458-1516

Verslag regiovergadering Enschede-Zwolle

Wij citeren uit het KORT VERSLAG VAN DE REGIO-VERGADERING Enschede-Zwolle, gehouden op 23 september 1993 te Nijverdal, onder meer het volgende:
Er wordt verslag gedaan van een kerkvisitatie bij de gemeente Zwolle-2 op 3 mei 1993. De kerkeraad van deze gemeente vraagt advies t.a.v. de toelating van gasten aan de avondmaalstafel. In een aantal gemeenten worden ook oprecht belijdende gelovigen van buiten de 3 orthodox-gereformeerde kerken toegelaten. De meerderheid van de vergadering heeft hier geen moeite mee. Br. Meulink doet verslag van het werk van de Raad van Toezicht en Advies Theologische Studie-begeleiding.
Voor de Landelijke Vergadering te Apeldoorn in 1994 worden de volgende broeders als afgevaardigden aange-
wezen. Als eerste afgevaardigden de

brs. Gernaat en Weisink, de dss. Busstra en de Jonge; als tweede de brs. Kooiman en Niemeyer, de dss. Lakerveld en Vrooland; als derde br. te Winkel en ds. Dekker.

Enschede-Noord vraagt advies t.a.v. de wetslezing, nl. om zo nu en dan andere bijbelgedeelten dan de 10 geboden te lezen voor het levensonderwijs. De meerderheid van de vergadering reageert positief voor die mogelijkheid. Van de kerkelijke examens wijkt in onze regio het afsluitend onderzoek af van de landelijke regeling, zowel de inhoud als de wijze van het onderzoek. Uit de stukken voor de Landelijke Vergadering blijkt dat deze zaak op deze vergadering opnieuw aan de orde zal komen. Wij besluiten deze bespreking af te wachten. Aan de kandidaten die in onze regio toegelaten worden om als dienaar des Woords hun eerste gemeente te gaan dienen, zal in de toekomst de mogelijkheid aangeboden worden om begeleiding te ontvangen van een ervaren predikant.

Preekconsent.

In de najaarsvergadering van de regio Dordrecht-Gorinchem werd preekconsent verleend aan de broeders: J. van 't Hof te Slidrecht, W. v.d. Wind te Acquoy. Voorts werd het preekconsent verlengd van G. Nieuwburg te Langerak. N.B.: In het Informatieboekje (blauwe boekje) is ten onrechte niet vermeld dat hij preekconsent heeft.

Zending op Soemba

Giro 16 87 238 Hazerswoude

Broeders en zusters,

De oproep eind april om de Zending op Soemba niet te vergeten heeft sommigen Uwer bereikt, wat merkbaar was aan meer of grotere bijdragen, of versnelde afdracht van collecten. Tot 1 sept. was er volgens de begroting nodig ca. f 61.000,-. Op b.g. rekening en die van S.O.S. ontvangen ca. f 31.000,-. Dus tekort over de eerste acht (8) maanden ca. f 30.000,-. Bij gelijkblijvende veel te lage ontvangsten zou het tekort op f 45.000,- uitkomen. Zulke bedragen zijn vanuit de Kas van de Vereniging niet meer bij te passen.

Het Bestuur van de Ver. S.O.S. hoopt t.z.t. aan de oproep van de Soembanese Kerken om voortzetting van de Opleiding te kunnen meehelpen. I.p.v. met lagere inkomsten moet je dan op meer kunnen rekenen: gedurende de inwerkfase zijn er dan twee werkers te onderhouden. Als U dit bericht onder ogen krijgt, is het al loop oktober. U heeft dan niet veel tijd meer dit jaar voor een extra gift of collecte!
En wanneer vult U de collectelijst in voor 1994?

J.H. Bosman

Ned. Geref. Kerk van Wezep

Ds. J. Winter, predikant van de kerken van Aalten-Winterswijk en Neede, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aangenomen.

Actie voor vrijlating Vietnamese christenen

In het communistische Vietnam worden enkele tientallen christenen gevangen gehouden vanwege het uitdragen van hun geloof. Er zitten minstens 9 predikanten gevangen vanwege het verbreiden van het christelijk geloof, waarvan sommigen al ruim vier jaar. Verder worden minstens 13 r.k. priesters gevangen gehouden vanwege het uitdragen van hun geloof. Voor de vrijlating van deze christenen is VCVM-NEDERLAND, de Vereniging van Christenen tegen Vervolging en Marteling, een handtekeningenactie begonnen waarbij handtekeningen verzameld worden onder een verzoek aan de Vietnamese autoriteiten om alle christenen die vanwege hun geloof gevangen zitten, vrij te laten. Het is van groot belang dat ook zoveel mogelijk brieven naar de Vietnamese autoriteiten gestuurd worden waarin een verzoek gedaan wordt om vrijlating van de gevangenzittende christenen. Een handtekeningenlijst en een voorbeeldbrief kunnen aangevraagd worden bij VCVM-NEDERLAND.

Massamoord op christenen in Soedan

In Soedan gaat de massamoord op christenen nog steeds door. Het Soedanese leger is bezig op grote schaal bewoners van het Nubagebied, van wie velen christen zijn, uit te roeien. Het platbombarderen van door christenen bewoonde dorpen in het Nubagebied, en het mishandelen en kruisigen van christenen gaat onverminderd door, zo bleek uit recente berichten. Hiertegen is een massaal protest nodig. Door de VCVM-NEDERLAND werd in mei 1993 een verzoek overhandigd aan de Vaste Commissie van de Tweede Kamer. In dit verzoek, dat ondertekend was door bijna 3.100 personen, werd gevraagd om in internationaal verband stappen te ondernemen in het verband met de verschrikkelijke gebeurtenissen in Soedan en alles te doen wat mogelijk is om een eind te maken aan de massamoord op christenen in Soedan. Tot op heden

heeft de Vaste Commissie nog niet gereageerd. Het bestuur van VCVM-NEDERLAND roept daarom alle christenen in Nederland op om ter ondersteuning van het aangeboden verzoek een schrijven te richten aan de Vaste Commissie of handtekeningen te verzamelen onder het verzoek. De tekst van het verzoek en verdere feiten over de verschrikkelijke situatie van de christenen in het Nubagebied kan men verkrijgen bij VCVM-NEDERLAND: **postbus 451, 3800 AL Amersfoort.**

Huisvestingsprojecten voor jongeren in Eindhoven

De Interkerkelijke Stichting Evangelisch Centrum Koenraad kan met blijdschap en dankbaarheid melding maken van de opening op 28 augustus jl. van het pand aan de Hoogstraat in Eindhoven.

Het project Jongeren Huisvesting Hoogstraat is gericht op studerende en werkende jongeren in de overgang van ouderlijk huis naar zelfstandigheid. Zij kunnen afkomstig zijn uit

diverse kerkelijke groepen en vinden dan een voortzetting van het christelijk leefklimaat. Ook wie op weg is om een christelijk leven te leren, is welkom. Ze helpen elkaar in het krijgen van contacten en de vaardigheden die nodig zijn voor de zelfstandigheid. De hoofdbewoner zorgt voor de goede gang van zaken in het huishouden en kan praatpaal zijn voor zijn huisgenoten. Op een afstand heeft het bestuur een wakend oog. Er is plaats voor een hoofdbewoner en 11 kamerbewoners.

Inmiddels staat ook een tweede project op stapel in de Cyclamenstraat te Eindhoven. Prijs en geschiktheid van het pand zijn zo gunstig dat we meenden deze kans niet voorbij te moeten laten gaan, hoewel het erg snel op het eerste volgt. Door de brede doelgroep en de ruime doelstelling van onze activiteiten is er voldoende vraag naar

kamers. Er is plaats voor een hoofdbewonersechtpaar en acht kamerbewoners. De opening is voorgenomen eind september. Er is nu nog één kamer beschikbaar. Om de voorlopige financiering uit te breiden en tevens om te zetten naar een definitieve, zijn we op zoek naar giften, leningen en borgstellingen. Wie kan helpen, neme contact op met het secretariaat.

Eindhoven is zichzelf als stad in Zuid-Nederland aan het ontplooiën. Dat uit zich ook in een trek van jongeren naar Eindhoven. Met deze twee projecten lopen we de achterstand in die Eindhoven in vergelijking met andere opleidingssteden had.

J.G. Bok,
de Bleker 31, 5506 BA Veldhoven.
tel. 040-533287

Studiedag Nederlands Gereformeerd Seminarie

Op zaterdag 13 november 1993 houdt het Nederlands Gereformeerd Seminarie opnieuw een Studiedag. De bijeenkomst zal worden gehouden in Amersfoort, gebouw Filaethes, Havik 27. De aanvang is 10.00 uur.

Prof. Dr. A. Troost zal op deze Studiedag spreken over het onderwerp "Is er vernieuwing van de Gereformeerde theologie mogelijk?"

Als ondertitel kan daaraan worden toegevoegd: "Reformatische wijsbegeerte als onmisbare grondslag".

Na het referaat is er zoals gebruikelijk gelegenheid tot discussie.

Voor koffie en een koffietaal wordt gezorgd. Belangstellenden zijn hartelijk welkom.

Uw medeleven na het overlijden van mijn vrouw, onze moeder en oma

JITSKE KNOT-HAVEMAN

heeft ons verkwikt. Dank je wel.

L. KNOT
Kinderen en kleinkinderen

9751 CW Haren, oktober 1993
Parkweg 108

Dominee Schaeffer leest het Nederlands Dagblad:

Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

Het kan een stralende zomerdag zijn, als de vogels nog maar net beginnen te fluiten. Of een ijskoude wintermorgen, als het eigenlijk nog nacht is. Wat het weer ook is, het Nederlands Dagblad is er vroeg bij. Maar het is niet zozeer om het uitgebreide weerbericht dat dominee Schaeffer het ND leest.

"Kort gezegd: aan het ND heb je wat. Gewoon voor je dagelijks leven als christen. De krant informeert grondig en kritisch over wat er zich afspeelt in de samenleving. En neem een pagina als Moreel Beraad, die gaat over wezenlijke zaken. Als je trouwens ziet wie daar allemaal voor schrijven, dan heb je meteen een voorbeeld van de open mentaliteit van het ND, als dagblad voor heel orthodox Nederland. Ik denk dat we zo'n krant nodig hebben."

Een krant leer je al lezend pas kennen. Daarom neem ik een proefabonnement op het ND: vier weken thuisbezorgd voor maar 14,-. Ik betaal pas als ik een acceptgiro heb ontvangen.

NAAM _____ ADRES _____

POSTCODE _____ WOONPLAATS _____

TELEFOON _____

Stuur deze coupon in een envelop naar het Nederlands Dagblad. Antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Of bel voor een proefabonnement: 03420-10720.